

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul III
N-rele 49-50

Cultura, cultura va scăpa pe Români și cultura
numai națională poate fi. A. Papiu Ilarianu

Un exemplar
Lei 25

CLUJ, DUMINECĂ 5 și 12 DECEMBRIE 1926.

C U P R I N S U L :

PROGRESE ȘTIINȚIFICE: Dr. Victor Babeș	Dr. Iuliu Hatieganu
Speologia	N. Ghiulea
INVĂȚĂMÂNT-EDUCAȚIE: Vizitând Universitățile din Statele-Unite	Dr. Alex. Borza
ACTUALITĂȚI: Actualitatea problemei Moșilor	Ion Clopoșel
Ilarie Chendi	Ioachim Crăciun
1 Decembrie 1918	Ion Clopoșel
„Floare de salcâm“	H. Trandafir
ARDEALUL VECHIU: Din trecutul țărănimii române din Ardeal.	Petru Suciu
Bibliografia Ardealului	Ion Mehedințeanu
PROBLEME SOCIALE: Paneuropeismul	Ion L. Ciomac
PROBLEME ECONOMICE: Observațiuni tehnice agricole și economice generale asupra Câmpiei ardelenice (sfârșit)	Adrian Corbul
EUROPA CONTIMPORANĂ: Scrisoare din Paris	Emanoil Bucuța
CRONICA LITERARĂ: Știința peșterilor și drumetia. — România în chipuri și vederi	Ion Băildă
Literatură pentru copii: „Haplea“ de N. Băzaria	Dr. Fr. Pop
BIOPOLITICA: Eugenizați întâi Basarabia	B. & B.
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: † I. Stănescu-Papa. — Aduceri aminte. — Teatru (Turneul soției Bulandra-Maximilian; „Domnul dela ora cinci“ de Hennequin și Weber.) — Săptămâna muzicală. — Conferințe (M. Botez: Progresul și selecțiunea valorilor umane; Emil Isac: Teatrul modern românesc.) Cărți, reviste, ziare (N. Drăganu: George Coșbuc la liceul din Năsăud și raporturile lui cu grănicerii; Propilee Literare)	Dr. T. Nichiciu
CRONICA ECONOMICĂ ȘI FINANCIARĂ: Averea națională a Statelor Unite. — Problema combustibilului lichid	Rezultatul congresului socolist. — Noua lege a chirilor. — Conținutul concordatului. — Români din Iugoslavia. — Redacționale. — Cronică măruntă. — Bibliografie.

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIATA UNIREI NO. 8
CALEA VICTORIEI NO. 51
Abonamente: Pe un an 600 lei. — Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. In America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

Literatură pentru copii

„Haplea“ de N. Batzaria

Crăciunul s'a transformat de mult într-o adevărată sărbătoare pentru copii.

În tot decursul anului micuții naivi sunt îndemnați la purtări bune cu promisiuni că Moș-Crăciun le va aduce lucruri frumoase și jucării. Astfel copiii așteaptă cu mare bucurie această sărbătoare și când se aprind lumânări în pomul de Crăciun e o clipă de mare fericire pentru întreaga familie. E clipa celei mai dulci bucurii ce-o simte omul atunci când prouă alotra bucurie.

Și cine sunt mai recunoscători decât copiii, când li-se dau daruri potrivite cu firea și cu înțelegerea lor? Alegerea acestor daruri nu e însă așa de ușor cum s'ar crede. Copiii sunt impresionabili și lor le place lucrurile cari pot să-i impresioneze. Părinții trebuie să fie deci înțelegători și să caute a combina partea impresionabilă și cu ceva folositor și educativ. În privința aceasta nimic nu e mai potrivit decât cărțile cu chipuri întocmite anume pentru copii. Literaturile străine au o sumedenie de astfel de cărți pentru toate voințele și toate categoriile de copii.

Noi suntem și în privința aceasta rămași înapoi. Abia în ultimii ani s'a făcut și pe tărîmul acesta un început, destul de modest încă dar destul de bun. Câteva case de editură au început să se scoată săptămânal reviste pentru copii, cari știu să citească.

Cele mai bune sunt: „Lumea copiilor“, „Dimineața copiilor“ și „Universul copiilor“.

Cățiva publiciști de seamă încep a se consacra tot mai mult acestei literaturi și afară de reviste scot și cărți cu conținut potrivit pentru copiii iubitori de carte.

Între aceștia cel mai prodigios e d. N. Batzaria, cunoscut publicist și directorul revistei „Dimineața copiilor“. Pentru Crăciunul din anul acesta d-sa a dăruit micilor săi cetitori pe „Haplea“, care întuchipează pe omul poznaș, care e când șiret, când hăbăuc. În 73 de istorioare independente una de alta scrise în versuri ușoare și foarte bogate în ilustrațiuni bine prinse și caracteristice pentru situațiile în care ne este prezentat acest nou tip al umorului popular, d. N. Batzaria ne dă o operă de o adevărată, valoare literară.

Cartea d-lui Batzaria e scrisă în genul lui Anton Pann, fără a fi o imitație, și astfel ea se poate citi cu plăcere și de oameni mai maturi. Îndesebi țărani ar putea-o citi cu aceeași plăcere, cu care cetesc ei pe nemuritorul lor scriitor Pann.

Toate bibliotecile populare ar trebui să cumpere această carte, care nici nu e scumpă cu 50 de lei în raport cu volumul ei și cu marele număr de clișee ce le conține. O recomandăm și părinților, cari ar face, cu acest „Haplea“, cea mai mare bucurie copiilor în seara de Crăciun.

Ion Băilă

„Mișcarea social-economică“

— Statute —

I. GENERALE

Art. 1. Se înființează sub denumirea „Mișcarea social-economică“ o asociație de publiciști și intelectuali cu interes permanent față de problemele social-economice.

Art. 2. Sediul principal al asociației este în Cluj. Filiale se pot întemeia în orice localitate sau regiune unde locuiesc 20 membri ai asociației.

Art. 3. Numărul membrilor este nelimitat, de asemenea și durata asociației.

II. SCOPUL

Art. 4. Scopul asociației „Mișcarea social-economică“ este:

a) să realizeze anchete și monografii interesând viața socială a țării noastre și privind toate popoarele din cuprinsul țării.

b) să treziască, prin conferințe publice și publicații periodice, interes în păturile intelectuale pentru chestiunile sociale;

d) să editeze lucrări cu conținut social și economic;

d) să adune și să puie la dispoziția cercetătorilor și autorităților, materialul informativ necesar cunoașterii stărilor culturale, economice și sociale a diferitelor regiuni din țară;

e) să întemeieze orice fel de întreprinderi economice, care ar ajuta-o în atingerea scopurilor sale.

III. MEMBRI

Art. 5. Pot fi membri ai acestei asociații toți publiciștii și intelectuali, indiferent de limbă maternă sau credință religioasă, care cer, în scris, comitetului de direcție al asociației, de a fi admiși ca membri, și cererea lor e sprijinită de doi membri activi ai asociației. Admiterea în asociație se face cu votul unanim al comitetului.

Art. 6. Membrii asociației sunt de patru feluri:

a) membri fondatori adică persoanele care au subscris actul constitutiv al asociației, sau acele care depun la fondul asociației, odată pentru totdeauna, suma de 20.000 lei;

b) membri activi, adică acei care lucrează efectiv la realizarea scopurilor asociației;

c) membri onorifici, adică persoanele care pentru sprijinul însemnat material sau moral dat asociației, sunt proclamate de adunarea generală ca membri de onoare;

d) membri corespondenți.

Art. 7. Orice membru e liber să părăsească oricând asociația, cu un preaviz de șase luni. Acei cari părăsesc asociația sunt obligați însă, să achite cotizația la care s'a angajat, sau acea datorită prin Statute, până la sfârșitul anului financiar curent.

Art. 8. Membrii cari lucrează contra scopului sau bunului mers al asociației vor fi excluși de către comitetul de direcție.

Cei excluși au drept de apel la adunarea generală a asociației.

Art. 9. Datoriile membrilor fondatori sau activi sunt următoarele:

a) să lucreze în comisiuni și individual pentru realizarea scopurilor asociației;

b) să îndeplinească lucrările, ce i se vor da de comitetul de direcție, în cadrul scopurilor asociației;

c) să plătească cotizațiile fixate de Statute.

Art. 10. Cotizațiile membrilor activi sunt de cel puțin 200 Lei pe semestru. Membrii cari voesc și se angajează să plătească o cotizație mai mare de cât minimum statutar vor face o declarație scrisă, care rămâne obligatorie până la o nouă declarație, care nu poate avea loc de cât la începutul unui nou an bugetar. Studentii plătesc o cotizație de 100 lei pe an.

Art. 11. Drepturile membrilor fondatori și activi sunt următoarele:

a) Să se folosească de materialul de studii strâns de asociație și de lucrările executate în comisiile asociației;

b) să primească cu jumătate preț toate publicațiile și lucrările editate de asociație;

c) să se folosească de toate avantajele și înlesnirile pe care asociația le va putea procura asociațiilor;

d) să li se apere de către asociație, în fața autorităților, editorilor, și oricărei terțe persoane, drepturile lor profesionale de publiciști;

Art. 12. Asociații care se retrag sau care sunt excluși, n'au nici un drept asupra avutului social.

(Urmarea pe paginile 787 și 788)

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
ION CLOPOTEL

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
CALEA VICTORIEI 51. TELEFON 808
PIAȚA UNIREI No. 8.
Cluj, Duminică 5 și 12 Dec. 1926

Anul III N-rele 49—50
NUMĂRUL: LEI 25

Dr Victor Babeș

Moartea lui V. Babeș este o pierdere mare nu numai pentru țară, ci pentru știința medicală în general, căci dânsul se poate considera ca unul din cei mai iluștri reprezentanți ai medicinei din ultimele patru decenii. Elev și colaborator al marilor reformatori ai medicinei, înzestrat cu o inteligență scripitoare, având o putere uriașă de muncă și un spirit original de observație a știut să dea medicinei descoperiri importante. Numele lui îl găsim în toate capitolele științei medicale. Nu există o pagină a marilor descoperiri medicale, care să se poată scrie fără amintirea lui.

Făcându-și educația alături de marii anatomopatologiști Rokitsansky, Recklinghausen și Waldeyer, colaborând cu marele Virchow și cu întemeietorul bacteriologiei celebrul Pasteur, el se prezintă deja la începutul carierei sale, ca un adevărat savant cu cunoștințe vaste și profunde în domeniul bacteriologiei și anatomiei patologice. Educația făcută în Franța și Germania în epoca de renaștere a medicinei, alături de cei mai tipici reprezentanți ai noilor idei, favorizează evoluția sa științifică. Sub influența acestor două școli se formează personalitatea sa complexă științifică. În el se armonizează aceste două culturi, cari sub vraja geniului său mare îl ridică la acel înalt pedestal, de unde se deschid orizonturi mai largi și perspective sigure de mari descoperiri.

Grăție genialității sale, a studiilor sale serioase și a lucrărilor sale originale, în anul 1884 la vârsta de 30 de ani este chemat de guvernul unghuresc să ocupe catedra de istologie patologică și bacteriologie dela universitatea din Budapesta. Babeș — românul transilvănean — ocupă o catedră nouă — refăcută pentru el — în capitala unghurilor, ale căror sentimente față de români și pe acele vremuri, nu erau mai favorabile. Savantul Babeș avea însă un suflet mare, o inimă caldă, care îl duceau spre idealuri sfinte. După

patru ani de activitate bogată în publicații și lucrări, în anul 1888, părăsește Budapesta și ocupă catedra de bacteriologie dela București. Chemat în țară, aduce cu sine tot elanul muncii și creiază institutul Babeș, care apoi în scurt timp devine centrul vieții științifice medicale.

Activitatea sa științifică este foarte vastă și multilaterală. Înșirarea metodică a lucrărilor sale ar necesita mai multe volume. Marea sa personalitate apare evidentă mai ales dacă privim activitatea depusă în mai multe direcții. La venirea sa în România a găsit un teren puțin cultivat și prin munca sa neobosită, prin lecțiunile sale savante în scurtă vreme institutul Babeș a devenit un focar puternic științific, al cărui renume a trecut hotarele țării. Sub conducerea sa generații de studenți au primit o educație științifică, ce a contribuit în măsură largă la ridicarea nivelului moral al medicilor în general. Profesorul Babeș, a fost înconjurat cu dragoste de elevii săi. Școala sa științifică a dat țării nu numai medici buni, ci și o pleiadă de savanți, cari ilustrează și azi medicina. Strălucirea școlii lui Babeș putem s'o apreciem real, dacă amintim numai numele celor doi elevi ai lui: Marinescu — unul din cei mai celebri neurologiști și a lui Levaditi, unul din cei mai productivi experimenteratori ai timpurilor noastre. Din școala lui au eșit mulți medici buni, cari au adus o îmbunătățire a științei medicale și un număr însemnat de savanți, cari au ridicat prestigiul țării dincolo de frontieră. Astfel întemeietorul institutului Babeș se poate considera în toată dreptatea *părintele școlii științifice medicale române*.

Ca cercetător, activitatea sa este foarte complexă. Ea atinge cele mai mari și cele mai interesante chestiuni ale patologiei și bacteriologiei. Înzestrat cu cunoștințe profunde și experiență vastă de laborator — având un spirit original — în orice direcție lu-

crează, brăzdează directive noi, descopere lumi necunoscute până atunci. Cercetările sale științifice sînt conduse de principiul pasteurian „alinarea mizeriilor omenestii“. Această notă lasă să întrevădem în savant pe marele om, care lucrează pentru binele omenirii suferinde. Babeș a abordat toate problemele mari, cari s'au agitat în ultimele patru decenii. În chestiunea complicată a imunității a adus contribuții valoroase. Metoda sa de *vaccinare antirabică* (contra turbării) este o continuare și perfecționare meritorie a operei lui Pasteur. În cursul lucrărilor sale asupra imunității descopere calitățile apărătoare și vindecătoare ale sângelui animalelor imunitate și prin aceasta devine *adevăratul descoperitor al seroterapiei*. Trebuie să știm, că deși seroterapia este legată de numele lui Behring, Babeș a fost primul, care a descoperit acest mare principiu terapeutic, a cărui importanță numai azi se vede din progresele realizate în seroterapie. De câteori discuta Babeș descoperirile sale științifice totdeauna cu mândrie își revendica aceasta descoperire, care azi figurează sub numele lui Behring. Tocmai acestor cunoștințe profunde în serologie se poate atribui crearea unei secții de produse serologice, unde s'au preparat multă vreme deosebitele seruri după metode proprii. Tratamentul său antirabic și serul său antidifteric au salvat mii de vieți. Descoperirile sale pe acest teren arată marele suflet al lui Babeș, căci din acestea a rezultat o binefacere pentru omenire și în general pentru țară.

În *bacteriologie* nu este un capitol, unde numele său să nu figureze. Mai ales în studiul morfologiei bacteriilor a dat fapte noi foarte importante. A înșira toate aceste fapte ar însemna a face un resumat al întregii bacteriologii. Babeș a fost în ultimul timp cel mai distins bacteriolog, care a luat parte foarte activă la clădirea edificiului acestei discipline dela punerea te-

meliei până la așezarea acoperișului. Indrumător fără păreche în domeniul bacteriologiei, el se poate considera întemeietorul acestei discipline în România. Azi o seria întreagă de agenți patogeni descoperiți de el figurează sub numirea de Babesioze, al căror rol în medicina veterinară este de mare însemnătate.

În lucrările sale voluminoase asupra pelagrei, leprei și turbărei apare, ca *patologist*. Cel dintâi tratat francez asupra turbărei, aparține lui Babeș. În orice tratat vom citi aceste capitole pe fiecare pagină vom întâlni numele lui Babeș. Nu putem să vorbim despre pelagră, turbare, fără ca să nu amintim pe Babeș alături de Lombrozo și Pasteur. În *anatomia patologică* descopere o serie de alterații caracteristice. Cunoștințele sale profunde de anatomie patologică sînt recunoscute de toată lumea științifică. Pentru a forma o cugetare anatomopatologică fondează societatea anatomică. Ședințele acestei societăți erau frecventate de toți oamenii de seamă ai țării. Studenții ascultau cu evlavie discuțiile interesante și asistau cu admirație la deslușirea și interpretarea cazurilor celor mai complicate. Babeș aici era în elementul său, înconjurat de sute de elevi și colaboratori descifra în fața lor cu cea mai mare ușurință chestiunile cele mai dificile. Cuprinzând toată anatomia patologică, nu lasă nici o parte nestudiată, și oriunde ucreează geniul său descopere lucruri noi.

Astfel se prezintă Babeș în operele sale. Savant multilateral, care dominează și reformează serologia, bacteriologia și patologia, discipline vaste, a căror cunoștință și singuratică necesită viața unui om. Trăind în epoca de renaștere a medicinei, spiritul său mare îmbrățișează toate disciplinele, cari stau la baza științei medicale. El, nu numai, că a stăpânit aceste discipline, poate, ca nimeni altul, însă a dat în toate direcțiile lucruri noi — lucruri cu consecințe reale — cari contribuie la alinarea suferințelor omenirii.

Această activitate științifică având și o parte utilitaristă, nu ne miră de loc, dacă îl găsim pe Babeș lucrând și pe terenul igienei publice. O serie de conferințe și scrieri ale sale dovedesc activitatea sa publică. În această lucrare năzuiește spre *prosperitatea fizică și morală a poporului românesc*, condiții esențiale pentru asigurarea viitorului unui neam. Conferințele și scrierile sale pe acest teren au fost audiate și citite de straturile cele mai largi ale poporului românesc și de băr-

bații de stat cei mai valoroși. Astfel el este cel dintâiu, care în mod științific, a atras atenția asupra marilor probleme, pe cari le pune sănătatea publică. Și dacă azi avem un public, care se interesează de problema sanitară și dacă azi avem politicieni, cari știu ce este o politică sanitară, cea mai mare parte i-se poate atribui activității sale bogate pe acest teren. Bacteriolog celebru, serologist excelent — a dispus de toată armatura necesară unui *bun igienist*.

Astfel se prezintă Babeș, ca cel mai ilustru savant al timpurilor noastre, care afară de meritul de-a se ridica la cea mai înaltă treaptă științifică, are meritul incontestabil, că a ridicat

știința medicală română la rangul medicinei apusene. Dacă azi ne putem mândri cu o serie de savanți — o serie de cercetători distinși — cu facultăți de medicină excelente, în mare parte se poate mulțumi personalității sale geniale. De numele său se rează epoca de renaștere a medicinei române.

Activitatea sa bogată și multilaterală descoperirile sale nenumărate îl consacra de savant celebru, de profesor ilustru, de patriot adevărat.

Moartea lui este o pierdere mare pentru omenire și națiune. Opera creatoare va rămânea însă eternă, numele său va însemna epoca de aur a medicinei române.

Dr. Iuliu Hatieganu

Speologia

Supt un titlu rece de tratat științific, — un nume străin puțin cunoscut al unei științe: Speologia —, este tipărit minunatul discurs de recepție la Academia Română, rostit de profesorul Emil Racoviță dela Universitatea din Cluj.

Mulți vor fi îndepărtați de la cetirea acestui discurs de titlul său, și e păcat. Credem însă că d-l Racoviță a pus în adins acest titlu, pentru dragostea mare pe care o are pentru știința sa, pentru înfruntarea neștiinței, pentru popularizarea numelui științei întemeiată de el. Și va reuși „Speologia“ va fi în curând pe buzele tuturor intelectualilor, fiindcă discursul d-lui Racoviță va fi în largă măsură citit, va trebui să fie cât mai mult citit, iar căldura comunicativă a savantului profesor va cuceri pe toți, lăsând în sufletul tuturor regretul că nu sunt speologi, sau cel puțin că expunerea sa minunată s'a terminat așa de curând.

În acest strălucit discurs, care stăpânește pe cetitor dela primul până la ultimul rând, nu știi ce să admiri: înțelepciunea academicianului, știința savantului, stilul viu și colorat al poetului, iubirea de natură a omului superior, căci d-l Emil Racoviță întrunește toate aceste însușiri, e un mare înțelept, un reputat savant, un mare poet, și un om cu adevărat superior: iubitor de adevăr și de dreptate, iubitor de oameni și de lucruri.

Speologia este știința pesterilor, știința golurilor subpământene. Este o știință tânără căreia nu-i este hotărât nici cuprinsul, nici orânduirea internă, nici materialul de observații. Este știința care caută sub pământ, în peșteri, unde mii de secole omul preistoric și-a găsit adăpostul și în cavități în adâncuri, deslegarea atâtor probleme bio-

logice, morfologice, filogenice, geologice, biografice, care, din cauza întreprinderii continuității în timp sau în spațiu pe pământ, nu pot fi deslegate.

Această știință nu ar fi fost cu puțință fără îndrăzneala turistului, fără dorul de necunoscut al omului, fără curajul și dorința de a înfrunta pericolul ale cercetătorului, fără dorința de întrecere între semenii. Nu ar fi fost cu puțință fără acestea, față de misteriosul, fantastul și groaza pe care le răs-pândise de mii de ani umezeala, întunericul și necunoscutul adâncurilor, în sufletul oamenilor. Dar nu ar fi fost cu puțință nici fără dorul de „a pricepe“, mai mult decât de „a ști“, al savanților naturaliști, în fruntea cărora punem cu cinste pe compatriotul nostru, de lămurire în masa complexă de indivizi și specii pe care natura le oferă spre cercetare.

În creierea noii științe, d. profesor Racoviță a fost condus de o idee simplă, ca tot ce este mare în lume.

Căutând să determine speciile viețuitoarelor și să le lege împreună pentru „a pricepe“ dezvoltarea și înlăunțuirea vieții și speciilor de viețuitoare pe pământ, a ajuns la concluzia că „specia“, nu este cum se crede, o entitate locală și actuală, ci un concept geografic și istoric, și că știința clasificării viețuitoarelor nu se poate mărgini la definirea caracterelor morfologice actuale, ci trebuie să ție seama de modificările ce au suferit aceste caractere în spațiu, adică în domeniul întreg locuit de specii, precum și de transformările suferite de aceste caractere în timp. Clasificarea naturală deci e pusă în fața cauzei evoluției viețuitoarelor și în special al adaptării la mediu.

Dar potrivirea ființei cu mijlocul în care trăește, adaptare care apare mul-

tora perfectă, este departe de a fi astfel. Fiecare neam prezintă defecte de adaptare, toate luptă însă să se adapte. Cade formula „statică“ obișnuită că „viețuitoarele sunt adaptate de mediul lor“, în folosul noii formule „dinamice“, ceva mai aproape de adevăr: „viețuitoarele tind să se adapteze mediului lor“. De fapt viețuitoarele luptă cu mediul în care trăiesc, fiecare se străduiește să constituie un „mediu intern“ din ce în ce mai ferit de influența mediului extern. Și d. Racoviță ajunge să afirme că „perfectiunea alcătuirii unei ființe se poate măsura prin gradul independenței sale față de mediul extern“. Corolar cu minunate aplicații în viața individului și a societății.

Cunoașterea tainelor adaptării la mediu, măcar în cazuri restrânse, ar deslega cele mai importante probleme ale naturii.

Pentru cercetarea acestor taine e bine să se aleagă, la început, mediul cel mai puțin complex, nu numai din punct de vedere fizic sau chimic, dar și biologic. Mediile de la suprafața pământului sunt extrem de complexe, singur mediul subpământean oferă factori activi mai puțin numeroși, mai constanți, iar în el populația de vietăți mai rară și mai puțin amestecată. Această afirmare curentă în lumea științifică din veacul trecut, a îndemnat pe d. profesor Racoviță să se scoboare în peșteri și în caverne pentru a-și găsi elementele necesare în aflarea adevărului pe care îl căuta.

Dar ce desiluzie! Indrăznețul cercetător nu a găsit în cavitățile subpământene mediul simplu și constant locuit de creaturi puține, bine cunoscute, cu adaptații simpliste, pe care îl aștepta. O altă veche credință greșită, spulberată. Domeniul subteran e imens. Mediul subteran nu e constant, din contra prezintă variații remarcabile. Populația subterană este mult mai numeroasă, atât în exemplare cât și în specii de cum se credea.

Mediul subteran rămâne tot cel mai simplu totuși nu atât de simplu, pentru ca cercetarea descriptivă a speciilor să se facă repede în chip complet pentru a se putea trece la studii de simbeză, și la judecăți.

Cercetarea viețuitoarelor cavernelor însă, a dus la o nouă știință, la speologie, la biospeologie, cu imense resurse științifice, practice, educative.

În fundul pământului s'au găsit scântei ce ne lumineză trecutul vieții pe pământ. S'au găsit exemplare de viețuitoare care au trăit pe pământ cu milioane de ani în urmă, și care ne erau cunoscute din resturi fosile, neîndestulătoare pentru o judecată concludentă

sau total necunoscute. Sunt „relictele“ de care peșterile subpământene sunt pline.

Existența acestor „vietăți fosile“ cu mult mai prețioase pentru știință ca fosilele găsite în straturile geologice, tocmai prin viața lor, dovedește continuitatea vieții și speciilor pe pământ, cu toate cataclismele, care au putut să le stângă la suprafață. Este înlăturarea unei alte credințe greșite, și anume aceleia că pământul a trecut prin perioade când, în urma unor cataclisme, a pierdut toate vietățile de pe el. Iar acele care s'au născut din nou pe pământ, au fost specii noi fără nici o legătură cu cele anterioare.

S'au găsit în adâncuri specii intermediare, între specii cunoscute, care vădit erau înrudite, dar la care nu se putea explica trecerea. Sunt dovezile transformării evolutive lente a speciilor, în lupta lor pentru adaptarea la mediu.

Existența diferitelor vietăți străvechi în adâncuri, ale căror urme nu se găsesc la suprafață, ajută geologia și paleogeografia în construirea hărților geografice ale diverselor epoce geologice. Acele „relicte“ sunt jaloane topografice pentru determinarea întinderii în spațiu a țărilor și mărilor vechilor epoce.

Speologia ne învață adevărul că lumea noastră contemporană nu este așa de nouă cum se pare, sau cum s'a crezut la început și se mai crede încă și azi în cele mai multe cercuri științifice. „Clădirea ce astăzi locuim nu e nouă din temelie; pe ziduri puternice de pietre adunate din toate timpurile, se întinde numai o subțire tencuială nouă. Locuim în peisaje de mult încheiate, cu vietăți ce au trăit multe începuturi; repetăm gesturi și frământăm idei din vremi de mult încăruntite, și asta fără să ne dăm seama, orbiți de prejudecata radicalelor primeniri“.

Speologia, de necrezut, are și aplicații practice. Ea folosește prin cercetările sale igienei sociale, în alimentarea cu apă, și în chip firesc, doar câte ape de la suprafață nu trec pe întinderi imense pe supt pământ, prin domeniul subpământ, stăpânit de Speologie.

Dar Speologia e o disciplină de neprețuit folos în educație. Școala nu trebuie să dea numai instrucție, ci și educație. Școala de astăzi stăpânită de științele analitice, în care specializarea merge până la absurd nu se mai adresează sufletului. Ea nu mai deschide perspective, nu dă puțința „priceperii“ lumii, ea deabea învață să silabizești, de abia o literă, din cartea naturii. Speologia este o știință sintetică, ea cuprinde un întreg domeniu, o părticică din lume, o mică părticică, dar un în-

treg. Această știință se adresează nu numai memoriei, ea se adresează și minții, inimei, sufletului. Ea influențează fericit educația întregă a tinerilor generații, fiindcă îi dă vederi întregi despre lume.

Alături de celelalte științe sintetice, speologia va forma, de sigur baza culturii științifice viitoare, baza educației sufletești, fiindcă ea, mai mult decât oricare alta, îndeamnă spre cunoașterea lucrurilor, spre cercetarea necunoscutului, spre atingerea depărtării, veșnic departe și de neatinș.

Dorul curajos de a cunoaște înfruntând primejdia, stăpânește firea speologului și îl mână printre toate greutatețile drumului, tot mai departe spre fund, pentru lămurirea tainei naturii.

Minunea ce li-e dată lor să o vadă astăzi, va fi atracția simbolică a tinerețului de mâine: cunoașterea naturii înfruntând curajos toate primejdiile.

„În temelie de stâncă se deschide o boltă înverzită de ferigi lustruite, de mușchi păroși și alge spoite felurit. Cum ai intrat, te ia în primire răcoroasa umezeală ce se scurge din adâncimea peșterii. Pe măsură ce înaintezi, lumina de afară apune dar licărirea lumânării se aprinde tot mai tare. Inconjuri o stâncă căzută din boltă, te acoperi peste un morman de năruituri, dai de o boșteră ce-ți pare fără fund; iluzie! căci fundul nu-i departe numai stă ascuns în întuneric! Și tot așa înainte pe hude întortochiate, prin galerii cu bolte înalte de unde ieși târâș pe brânci, prin vizuini pline de măluri. Dar iată că prin liniștea neturbată străbate un foșnet! Înaintezi cu urechea ațintită, constatând cu îngrijire că freamătul tot sporește și devine ropot tunător ce s'guduie văzduhul cercuit al strămtelor vâgăuni. „Mare cadere de apă trebuie să fie!“ îți zici, dar, după ce ai trecut un cot de galerie, dai de un pârăuș ce nu mai saltă harnic printre pietre. Te iei după el, când prin apă, când prin măluri, lunecând printre stânci poleite sau înglodându-te în lut cleios. Acum se arată o strămoare; între doi pereți drețiți, ce se pierd sus în negreață, fuge pârăul lin, dar sub oglinda suprafeții nu se mai arată fundul. Desfășuri caicul de pânză și în el te strecoari prin cernita crăpătură. Cu gesturi meșteșugite de echilibrist, domolești pofta neastâmpărată a bicisnicii luntre de a se întoarce cu fundul în sus, și o împiedici să nu fugă prea repede înainte, unde nu știi ce te așteaptă. Flacăra lumânării înfiptă în proră, scobește în pustiul negru o mărunță boare de lumină ce alunecă tăcută pe fața pârăului acum și el amuțit. Nu auzi decât bătaia inimei și frea-

1 Decembrie 1918

mățul vremelnic al muclei ce sfăraie.

„Intunecimea ce cotropește totul îți pare sleită în neclintita odihnă și în nestirbita liniște a celor de-apururea moarte, și singur mișcător într-o nedeprinsă lume de așa încheată nemișcare, te sbați ca să nu te copleșească fiorul desăvârșitei singurătății!

„Dorul de cele nevăzute te atrage tot înainte, și iată că înalții păreți tot mai tare se despart; te găsești plutind pe un lăculet, în fața unei impunătoare perdele de puternice stalactite. Din bagdadia boltită și neagră spânzură, minunat strujite din piatră cristalină, albe țartamuri ale căror vârfuri se pierd sub apele cernite. La lumina acum întărită prin albeața incrustațiilor, cauți trecătoare, căci știi din experiență ce se ascunde ades după cortinele calcare.

„Iată o borticică ce înegrește într'un colț, chiar deasupra apei! Te lungesti cu lumânarea stinsă, incetșor, cu fața în sus, pe clătinoasa luntre, și te tragi cu degetele de plafonul vizuinei. Capul șterge vârfuri umede de stâncă, propra dibuește oarbă când la dreapta, când la stânga. Oare voiu trece? Da rău se străntează! O opinteală; iată că am trecut! În bezna întunecimii desăvârșite, simți vântul iuțelii cu care fuge luntrea pe lunecușul unei ape nemișcate. Cu băgare de seamă restabieșit echilibrul vertical și cu friguri de curiozitate aprinzi lumina.

„O! Minune! Ca în povești se întinde în depărtare, în albeață nepătată, perspectiva radioasă a palatului de zână. Sus, se boltește albă bagdadia așezată pe păreți de lapte încheșat, jos, zace un lac adânc pe fund de lespezi uriașe de marmură albă, iar apa e așa de transparentă că nu o poți vedea și luntrea parcă plutește în văzduh. Tot ce se vede e îmbrăcat cu cristale ce sclipesc în mii de licăriri colorate; chiar în depărtarea ce albește în plâpânde tonuri, fulgeră mii de scânteii cristaline.

„Luntrea luncă lin, pe păreții de văzduh nevăzut, ca în vis, spre fund, unde dintr'o boare argintie răsare o pădure năzdrăvăni de stâlpi și pilaștri, de turlă și coloane, de țurțuri și flori de piatră, ce se coboară de sus sau cresc din fund, albe și sclipitoare, sau cernite în umbre străvezii. Cu cât te apropii, cu atât răsar mai multe, cu atât le vezi mai crescute și împodobite cu atât mai cuprins ești de mirarea frumuseții. Treci sub o boltă măreață, așa de captivată de transparente piroane ascuțite, că pare îmbrăcată în blană de peri de ghiață, și te afli într'o piață mărginită de palate. Pe o fațadă se încovoiaie ferestruici frumos sculptate în

tre zdravene coloane, iar pe alta, din cerdac de filigramă, te privesc curioase caritide ce susțin foșoare mândre felurit crestate.

„De sus coboară un măreț pilaștru care se subție apoi ca o funie, ca să țină pe fața apei un soiu de scut gigantic, întreg brăzdat în crețuri. În fața unei bolte, spânzură mlădioase și străvezii, draperii lucii și covoare împletite, iar dintr'un zîmț de bagdadie atârână, printre fire și țartamuri, o pânză de firețuri toarsă maestru cu ciucuri în vârf; ai zice că o zână bănățancă și-a pus fota la uscat.

„Fundul lacului e o pajiste de nenumărate flori de piatră printre cari se înalță până în pod, mărețe turnuri săpate în întregime. Pe mal, o baltă cristalină cuprinsă în albie de alabastru; dela marginile ei, de jur împrejur, se întinde pe fața apei o dantelă de sticlă desfirată și pe fund stau grămadă mărgelile argintii.

„Dar cine poate povesti în vorbe minunile de formă ce mij de ani le-au tors cu nesfârșita lor răbdare din caerul de piatră!

„Ca în basmele străvechi, Făt-Frumos, dar un Făt-Frumos ud și mânjit cu lut cleios din cap până în picioare, a răsbătut prin urgia vrăjită până la palatul fermecat; acum prin sălile cu păreți de argint bătuți în pietre scumpe, caută pe Ileana Cosânzeana, dar pe o Ileană Cosânzeană cu cel puțin trei perechi de labe, cu două carne, care se ascunde mărunțică în borticele și sub pietre!

Și așa străbate speologul prin zeci de primejdii în fundul pământului. De multeori se scoboară acolo prin primejdii și mai mari, pe funie și scară de frânghie. Ce-i pasă? El nu cunoaște primejdie, el nu cunoaște frică, el e stăpânit de un singur dor, dorul de a cunoaște.

Intrebarea întrebărilor, problema, dilema dilemelor este astăzi „To know or to not know“, a ști sau a nu ști.

„A ști înseamnă pentru omenire: organizare temeinică, activitate rațională, cooperatism, solidaritate, evoluție pașnică.“

„A ști înseamnă pentru om: a-și trăi timpul de „a fi“ cu mulțumire și a aștepta clipa de „a nu fi“ cu seninătate.“

Terminăm aceste rânduri cu senină și înaltă emoție, dându-ne perfect seamă că în această scurtă expunere nu am dat nici pe departe o palidă idee despre conținutul savant, forma strălucită, și gândurile înțelepte ce ținesc din fiecare rând a discursului d-lui profesor Emil Racoviță, care trebuie citit în întregime și cu sufletul deschis de a primi o înaltă lumină.

N. Ghiulea

Dorința fierbinte a democraților români nu poate fi alta, decât ca Alba-lulia să nu rămână o vorbă deșartă, ci duhul ei să străbată toate fibrele structurii statului român. Numai ceea ce se reazimă solid pe conștiința populară poate dăinui.

Alba-lulia rămâne pivotul consolidării definitive a țării tuturor românilor. În sensul ei își va găsi România nouă și destul de mare rațiunea existenței sale de totdeauna.

Averstimentele ei sunt multiple și cititorii înșiși își vor formula concluziile. În ceasurile grele Alba-lulia a putut să apese greu platanul politicii internaționale în favoarea României grație spiritului de inițiativă și de cucerire matură al social-democraților români; iar dacă această colaborare a fost atât de importantă în orele de naștere desigur ca este o chestiune de prudență politică pentru viața de stat, ca social-democrații să nu fie respinși dela o împreună lucrare întru conducerea destinului țării nici în vremea de liniște internă, de adolescență și apoi de plină bărbăție a poporului nostru.

Apoi orice zăbavă întru a da instituțiilor țării un caracter pregnant de reprezentare a voinții populare nu poate fi decât o întârziere a realizării Albeilulii: unificarea desăvârșită sufletească se înfăptuiește în măsura în care se democratizează viața întregii Românie. Nu pofta de a întinde peste viața provinciilor eliberate întâiu sufletește prin ele înșile și unite în mod voluntar prin propria lor convingere și afirmare politică, o nouă stăpânire, ci o conlucrare, o tovarășie reală și un sprijin binevoitor la întărirea în toate direcțiile să animeze pe frații liberi, evitând orice sfidare și trufie. Și n'avem să ne temem de nimic, dimpotrivă numai câștiga putem, din respectarea angajamentelor luate față de minoritățile naționale, nefiind nicidecum în interesul public al patriei întregite să întrefină sub spuză o dușmănie aprinsă, ci să se împlinească totul pentru a se curma o agitație ce colcăie pe înfundate. Iar pentru biata nație să se întreprindă toate acele acțiuni cari-i pot da înzdrăvenirea morală și materială ce i s'a refuzat de vechii săi stăpâni în vechiul său pământ: România să fie totdeauna expresiunea vie a intereselor ei.

Ion Clopoțel

(„Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România“)

Vizitând Universitățile din Statele Unite

Ca dascăl, m'am interesat în călătoria mea prin Lumea Nouă mai mult de școlile superioare, de viața universitară din Uniune, pe lângă preocupările mele speciale botanice. Și nu trebuia doar să fac eforturi speciale pentru a lua informațiile necesare în această privință. Colegii americani dela Congres și tovarășii în călătoriile de studiu din Statele Unite de aceste școli ne vorbeau doar neconținut, cu o deosebită mândrie, când ne vedeau nu prea încântați de preocupările materiale, tehnice, care par a stăpâni în mod covârșitor viața americană.

Primul meu pelerinaj în Statele Unite fost la Universitatea fondată de mecenatele Cornell la Ithaca, în Statul New-York, la distanță de vre-o șase ore dela orașul-Babilon care este New-Yorkul.

Aci am cunoscut mai întâi o fruntașă universitate americană și am încercat senzația înălțătoare de a petrece într-o republică academică ideală, cum sunt în bunăparte universitățile americane.

Pe o colină înierbată și plantată cu copaci, alături de un râu ce se precipită în cascade pitorești spre lacul Cayuga, sunt împrăștiate institutele, laboratoarele, bibliotecă, câmpurile de experiențe, căminurile și arenele sportive, în care se desfășură viața universității Cornell, departe de micul orașel Ithaca, cu pașnici-i burghezi și puținii muncitori de fabrică.

Republica aceasta este fundație particulară, condusă de un comitet, care se îngrijește de nevoile materiale și spirituale ale marelui așezământ, ce numără abia vre-o 60 ani vechime. Universitatea este compusă din mai multe colegii, dintre care colegiul (facultatea) de agricultură este cel mai amplu, cu vre-o 15 institute didactice și de cercetări, cu fermă imensă și cu sere de experiențe ce storc invidia noastră prin numărul lor mare și aranjamentul lor modern.

Secțiunea de medicină veterinară este deosebit de bine utilată. Școala de inginerie electrică și mecanică are vre-o opt clădiri mari. Colegiul medical și de drept este modest. În schimb au poziții dominante uriașul institut nou „Baker“ al învățământului de chimie și Rockefeller Hall pentru fizică. Colegiul literelor și al artelor ocupă palatul numit după donatorul Goldwin Smith. Învățământul militar este înzestrat cu câmpuri de instrucție, care permit studenților să se pregătească de ofițeri de rezervă în timpul studiilor chiar.

Deși predomină aci învățământul aplicat și practic, Universitatea Cornell a știut întotdeauna să formeze nu numai practicieni ci și cercetători și să cultive tradiția cercetărilor științifice și desinteresate. An de an iasă din această universitate pe lângă sute de bacalaureați — în Statele Unite bacalaureatul se ia la Universitate după 2—3 ani de studiu — și numeroși licențiați și doctori, cu pregătire științifică serioasă, deși poate prea specializat — unilaterală. Publicațiile științifice ale Universității aduc pe toate terenele contribuții serioase la progresul științei universale.

Pe studenți îi ajută aci în studiu atmosfera întreagă caldă de intelectualitate a „campus“-ului universitar. Căminuri numeroase, amenajate cu tot confortul american, la care nici visa nu putem noi, adăpostesc în jurul laboratoarelor studențimea. Locul de frunte îl are biblioteca centrală, clădită în stil englez pitoresc, îmbrăcată în verdeața viței de vie sălbatice, înzestrată cu un turn romantic înalt, din care de trei ori la zi răsună melodiile dulci ale jocului de clopote, răscolind sentimente și amintiri și inspirând mândria de a fi studentul unei școli cu tradiții atât de nobile. Alături este centrul Social al cetății universitare, Willard Straight Hall; zidită de un mecenat al cărui nume îi poartă. Această clădire cuprinde săli de conversație și distracție încăpătoare, un teatru, restaurant sistem „cafeteria“, unde singur te servești, cafenea, săli de sport, băi etc. Vieța socială, dansurile, cântecele, întrecerile sportive, au luat aci în mod firesc o desvoltare mare, necunoscută la noi, de sigur însă în detrimentul studiilor mai serioase, cum ne-au mărturisit-o atâția profesori. Baseball, football, tennis, box, înot, se cultivă de studențime pe o scară întinsă, dând vioiciunea, fața sănătoasă, elasticitatea corpului acestor studenți, pe care nu-i poți admira îndeajuns, gândindu-te la timbrimea noastră atât de inferioară sușă acest raport. Școala aceasta este deși adaptată la concepțiile de viață americană, care cer oameni sănătoși activi și la locul lor, de și poate cu mai puțină știință teoretică, ca în Europa.

Stilul și spiritul Universității Cornell l-am mai regăsit apoi rând pe rând în orașele pe care le-am vizitat, până în depărtatul Salt Lake City, din țara mormonilor. Statele Unite sunt doară țara, unde șablonale joacă un rol așa de însemnat, unde — în lipsa tradițiilor

locale vechi — toate instituțiile și înfăptuirile omenști se croesc și se transformă după acelaș calapod.

Totuș găsim și deosebiri mai însemnate între universitățile americane numărate, răsărite din inițiative și uneri ambiții particulare mai mult decât din nevoi și mijloace de stat.

O individualitate particulară prominentă are cea mai veche universitate americană, Harvard-University dela Boston (Cambrige), școala claselor de sus, intelectuale.

Într-o frumoasă zi de Septembrie, curând după deschiderea semestrului de iarnă, am vizitat acest însemnat centru de erudiție și învățătură, unde 1000 de profesori și 7000 studenți alcătuiesc o republică spirituală ce duce o luptă grea pentru păstrarea tradiției idealiste, știință pură împotriva spiritului lumii americane ce înclină mai mult spre „bisiness“-ul, ce aduce roade imediate. Harvard este, și cea mai bogată universitate, dispunând de un capital de peste 52 milioane dolari. Colegiile-i bătrâne, laboratoarele și căminurile sunt grupate la un loc, împrejmuite de ziduri de cărămidă. O poartă monumentală te duce în această citadelă, de unde lumini geniale ca James, Adams, Roys și Gray au îndrumat viața intelectuală a Americii născânde.

O notă de mândrie a acestei înalte școli este libertatea deplină în care se fac cercetări și se exprimă aci opinii, în contrast cu alte universități îngrădite adesea în contrast de gândire și opinie prin vrerea fondatorilor sau îngustimea vederilor celor ce o conduc. Liberalism larg caracterizează însă Harvardul și în privința vieții studențești care nu este reglementată aci în mod inhezitorial ci este îndrumată de puterea formidabilă a tradiției seculare. Viața studențească este intimă și tinde la educația voinței și formarea caracterului. Totuși spiritul veacului nostru străbate și aci tot mai mult, producând o schimbare lentă în mentalitatea academică. Bibliotecii deschise dela 9 dimineața până la 10 seara îi face o concurență tot mai puternică, ilioală, stadionul cu 70.000 locuri, întrecerile sportive, pentru care împrejurimile frumoase invită pe cetățenii Harvardului.

Institutul botanic, înzestrat tehnicește cât se poate mai desăvârșit, ca și Arnold-arboretum, curpinzând în 100 hectare cea mai bogată colecție de plante lemnoase din lumea nouă, mi-au dat o idee de calitatea superioară a instituțiilor harvardiene. Dar tot așa este și școala de medicină, de drept și de istorie.

În Clubul universitar — instituție liberă formată de familia mare a profesorilor și absolvenților acestei universi-

tăți, —am ascultat așa de bucuros pe ciceronele meu, bătrânul profesor Robinson, care mă familiariza cu instituțiile și manifestările spirituale ale Harvardului, pe care o consideră ca și mulți alții, un colț adevărat academic european. Aflu spre mirarea mea, că studentele nu sunt primite la Universitatea propriu zisă, ci primesc instrucția în colegii aparte.

Nici o restricție nu este în schimb la cea mai mare universitate americană, la Columbia din New-York, unde profesază 1200 profesori la peste 35.000 studenți. Columbia este o uzină științifică și didactică tipică americană, care se adaptează perfect la ritmul sbuciumat și neastâmpărat, ambițios al vieții americane. Universitatea din Columbia funcționează vara-iarna, ziua și noaptea, fără întreruperi. Căci are nu numai cursuri de vară ci și cursuri complete serale, aranjate de „Extensivitatea universitară“ semioficială, cursuri care pot fi validate în anumite condiții pentru obținerea bacalaureatului, licenței și doctoratului.

Dar Columbia ține mult la reputația sa științifică înaltă și caută să aibă ca invitați pe rând între zidurile ei toate somitățile științei, necruțând nici o jertfă materială pentru acest scop: Fondurile-i de 41 milioane dolari îi și permit aceasta. Toate limbile își au cate-drele aici.

Limba română o predă d-l Leon Ferraru, lector. Dar mai sunt la această universitate încă doi evrei-români profesori de alte specialități. Un număr frumuseț de români — născuți în America sau esiți numai pentru studii — se adapă la izvoarele de știință de la această universitate gigantică, de mâna întâi.

Pe lângă toată aglomerația hidoasă de clădiri din „cel mai mare oraș din lume“, universitatea Columbia și-a găsit totuși un campus, un cartier al ei distinct, în punctul cel mai înalt al masivului de granit pe care se ridică New-Yorkul, între apele line ale Hudsonului și șgărie norii ce mărginesc avenul al 9-lea. Biblioteca este centrul Columbiei, cu Statuia gigantică a bunei „Alma Mater“ în față. Dar mi-se pare că acest simbol al școalei însăși este sfidat de arena sportivă și stadiul însore care se îndreaptă mai mult simpatiiile tuturor.

Nu trebuie în sfârșit să uităm, că universitatea Columbia nu este singura universitate în New-York. Mai sunt încă vre-o 4—5 în acest oraș, dar toate mult mai mici, deși poate unele așezate în mijlocul unor peluze mai întinse și mai departe de șgomotul trenurilor elevate.

Mai multe universități are și orașul Chicago, unde am putut admira „Uni-

versitatea de Chicago“ cu clădiri armonioase, bogat ornamentate în gotică engleză, grupate la un loc pe un „campus“ verde larg, unde dărnicia fondatorului Rockefeller ridică an de an noi clădiri, înzestreaază noi laboratoare, născute într'o zodie atât de fericită. Am văzut aci institutul botanic cu cei 7 profesori ai săi, am dat față și cu mulțimea „cursiștilor de vară“, învățători și alți intelectuali rurali și mulți chinezi și japonezi... Și iarăș am admirat stadionul gigantic, centrul celor mai de frunte preocupări studentesti.

Am petrecut și în clubul universitar, centrul social al profesorilor și absolvenților. Studenții par a trăi mai împărăștiati în acest oraș vast, ce crește în mod uimitor de repede și pentru americani, concurând cu Cleveland, cu New-Yorkul însusi!

Acelaș sablon s'a apicat în așezarea și organizarea universităților din St. Louis, din Cleveland, pe care le-am vizitat fugitiv. Pe lângă celebra universitate Pinceton am trecut numai în fuga trenului. N'am putut vizita nici universitățile Yale și Berkeley. Mare mi-a fost însă mirarea când am găsit grandioase institutii universitare în Westul care conta până mai eri-alaltă-eri ca sălbatec, neatins de civilizația mai înaltă, domeniului cow-boy-lor sălbateci și-a aventurierilor temuti.

La Salt Lake city este pe lângă universitatea ciudatei secte mormone o bună universitate de stat, cu numeroase institute grupate într'un campus pitoresc a cărui verdeată ireproșabilă se întretine cu atâta greutate aci în mijlocul celui mai înfricoșat desert avid. Boulder, un orășel mic în Colorado, la picioarele munților stâncosi de o măreție neîntrecută, își are universitatea sa cu facultate agronomică importantă, cum indică și natura acestui stat. Am rămas uimit însă de bogăția Colegiului de agricultură dela Fort-Collins, un orășel minuscul în mijlocul preeriilor, unde cu 50 ani în urmă indianii nomazi vânau poate bizoni ce trăiau pe aci în cirezi imense. Aci studiază în număr egal studenți și studente, adăpostiti în căminuri de stat, amenajate cu instalații igienice și confort cum nu se prea pomeneste la noi: săli de gimnastică și hală de înot imensă în fadantă cu apă sterilizată etc.

O idee clară despre spiritul și mentalitatea studențimii americane mi-am câștigat însă nu între zidurile universităților vizitate ci în văltoarea orașelor și prin „parcurile naționale“, aceste locuri întinse de vilegiatură ale poporului american. Studentul american se pregătește pentru viață muncind — mai adesea orice muncă fizică —; așa își câștigă mijloacele de traiu

pentru timpul școlărității. Pretutindenea întâlnești în fabrici, la muncile agricole, prin restaurante, lucrând studenți. Într'un colț de stradă în Cleveland vinde benzină pentru automobile un student român al politehnicei — fost elev al meu la Blaj — și băiat bogat de acasă.

La New-York am văzut două studente românce lucrând ziua întreagă în fabrici și urmând cursurile serale dela 6-10, ca dimineața următoare să se destepă iarăș la 6, să călătorească 35 minute cu un subway (tren subpământean, metropolitan) rapid până la fabrică. Și tot așa face o bună parte a studențimii americane, fiind mândri că pot munci și fizicește.

Un domeniu de muncă și de câștig special al studenților sunt parcurile naționale, unde în timpul sezonului de vară până la 15 Septembrie sunt angajați cu miile studenții și studentele în serviciul hotelurilor, cabanelor și a transportului. Studenții săvârșesc aci absolut toate muncile servile, iar seara tot ei distrează publicul cu cântece, teatru, dans. Pururea veseli, gata de serviciu, iuți, elastici și sănătoși sunt studenții Yellowstonului și de aiurea, lăsându-ți cele mai plăcute amintiri de zilele petrecute cu poporul american în vilegiatură.

În schimb toți câștigă parale frumoase din țară și baesise — America este doară țara baesiselor de minimum 50 lei! — de care au nevoie pentru a se întreține la Universitate. Căci universitatea este un lucru costisitor aci, care nu suferă comparație cu România tuturor burselor și gratuităților.

La universitatea din Chicago spre pildă întreținerea în unul din cele 12 căminuri studentesti face lunar 60—120 dolari. Taxa de înmatriculare este de 10 dolari, taxa de studiu pentru 12 ore săptămânale pe un an (3 quartere din 4) 180-300 dolari, după facultate; 18-36 dolari este taxa specială de laborator pentru un studiu; taxa de licență 10 dolari, de doctorat în filosofie 15 dolari. Un student are deci nevoie la an de cel puțin 738 dolari, adică 132.000 lei. Scumpă școală! Și la urmă tot nu-ți deschide în mod automat nici o carieră, căci fără de muncă și vrednicie personală continuă, pe nici-o carieră nu te poți feri în America.

Dar nici cariera profesorală nu este dintre cele mai ispititoare, sigure și rentabile în America. Profesorii universitari sunt angajați numai temporar, de prezidentul școalei, și sunt păstrați în serviciu cât muncesc și se poartă bine. Plata în schimb nu este prea strălucită. Ei câștigă dela 1500 la 5000 dolari la an. Drept de pensie au numai foarte puțini profesori definitivati. Cei-

Actualitatea problemei moșilor

— Nevoia „brâului“ unei acțiuni concentrice —

lalti își asigură bătrânețele și familia ca orice muncitor la societățile de asigurare.

Mulți își caută ocupații laterale mai rentabile. Chiar în Chicago am surprins pe un botanist în flagrant-delict, cum se interesa de gospodăria și gestiunea hotelului unde am stat, al cărui președinte era el. Discreția cuvenită m'a oprit să descos și pe alții în această privință. Cultura științifică a profesorilor americani este serioasă, de și adesea prea unilaterală. În genere nu vorbesc altă limbă decât cea engleză, deși călătoresc mult prin Europa.

Dacă personal nu este prea strălucit retribuit, profesorul universitar american poate obține în schimb mijloace cât de îmbelșugate pentru cercetările sale științifice, pentru publicații, pentru institute, pentru explorări.

Aci se pregătește o adâncire a culturii americane încă atât de subțirele. Rizuindu-se pe bogăția lor enormă, americanii vor transforma universitățile lor tot mai mult în instituții care creiază știință, nu numai o împărtășesc, îmbinând acest crez european cu condițiile și nevoile de viață americană activă, vie, practică.

Aceasta va fi universitatea viitorului, la care cu toții ne vom închina.

Dr. Al. Borza, prof. univ.

BIBLIOGRAFIE

- Gabriel Giurgea:** Situația României de după războiu.
- Sextil Pușcariu** Studii Istroromâne București Cult. Naț. 1926.
- Romul Simu:** 1 Decembrie 1918 (Bibl. pop. a „Asociațiunii“)
- Elena C. Sporea:** Vine Crăciunul, piesă de teatru pentru copii (Bibl. pop. a „Asociațiunii“)
- P. Moșoiu:** Alte zări (Biblioteca „Revista Ideei“)
- Dr. P. Popescu Daia:** Calul viața și îngrijirea lui. Bibl. Agricolă populară. Preț 5 lei.
- I. C. Teodorescu:** Ce este viața de vie. Bibl. Agricolă populară No. 7. Preț 5 lei.
- Arthur Conan Doyle:** Doctorul Negru. Bibl. Minerva No. 145. Preț 6 lei.
- I. Simionescu:** Oameni aleși. II. „Români“. Preț 80 lei.
- P. Ispirescu:** Legendele sau Basmele românilor cu ilustrații. vol. II. 80 lei.
- Tata Noastră (21 și 28 Noembrie)
- Arte și Meserii (Nr. 88—89)
- Cartea Satului (14 Noembrie)
- Infrățirea Românească (1—15 Noembrie)
- Viața Agricolă (1 Noembrie)
- Typograph (20 Noembrie)
- Adevărul Literar și Artistic (21 și 28 Noembrie)
- Ideea Europeană (1 Noembrie)
- Universul Literar (21 Noembrie)

„Să dăm moșilor nu numai „pădure“, ci tot ce le este necesar ca să se simtă în „țara“ lor cât de fericiți. S'ar putea ajunge această țintă instruin-du-i și organizând viața lor din punctul lor de vedere în ce privește creșterea vitelor, fabricarea rațională a produselor laptelui, crearea unei industrii casnice, a lănei, a pieilor, etc, etc, deci un vast câmp de activitate didactică economică cu un caracter cu totul local. Mână în mână cu această activitate ar merge dezvoltarea rețelei comunicațiilor, ținând cont atât cerințelor economice cât și celor strategice...“

„Din punctul de vedere militar cred, că după cele arătate mai sus pot afirma cu tărie, că depopularizarea Munților Apuseni este o măsură împotriva intereselor noastre naționale, care cer din contra ca această regiune să fie luată ca și regiunile dealungul frontierelor, destinate colonizărilor, sub un regim special de ocrotire din toate punctele de vedere“.

Cu multă plăcere citesc rândurile aceste datorite d-lui colonel I. Iacobovici în studiul d-sale frumos apărut în revista „România militară“ din Mai, despre importanța Munților Apuseni din punctul de vedere strategic. D. Iacobovici nu se oprește la considerațiunile de ordin pur militar, fiind d-sa în mod evident un intelectual cu o cultură cuprinzătoare. Argumentul d-sale cultural și economic asupra Munților Apuseni este riguros exact, constatat și de mine cu prilejul anchetei de astă-vară. Mi-am spus părerile asupra nevoilor unui regim special. Numai o opinie ușoară, superficială poate pleda pentru o colonizare a moșilor cari odinioară erau populația cea mai bogată și mai bine înzestrată, adică înainte de ce ar fi ajuns în stăpânirea arendășiei clericale.

Suntem gata a lua și colaborarea intelectualilor militari cari vădese concepție economică în acțiunea ce ne-am propus să întreprindem întru cunoașterea bine fundamentată a situației moșilor.

Preferăm ca statul să nu înceapă nici o acțiune în stil mare, pentru refacerea moșilor, oricât de necesară apare o asemenea acțiune, până ce nu se ia sub studiu monografic și regional complexul împrejurărilor și nu se pot formula soluțiile cele mai verificate și mai cuprinzătoare. Experimen-

tările costă risipă materială și prea adesea ele provoacă desiluzii, pesimism și chiar desnădejde.

Credem, că „Mișcarea social-economică“ va fi în stare, vara viitoare să-și pună în toată amploarea problema moșilor, descinzând la fața locului și inițiind acele anchete moderne, cari ne ajută a cunoaște realitatea și a propune remediile.

Moșii au trăit o epocă fericită, o adevărată epocă paradiziacă pe când exploatarea minelor sub bătrâni era înfloritoare și aducea în fiecare cămin o bucată sigură de pâine.

„Baia de Arieș“ și „Baia de Criș“, și celelalte multe „băi“ au rămas doar în amintirea repercutată oral din generație în generație, căci demult a încetat mâna omenească să stoarcă pământului aurul.

A regăsi pentru moși vechile și ine-puisabilele izvoare de bogăție, — iată problema.

Moșii au astăzi un curs, sunt în atenția generală a opiniei publice, dar totuși existența lor este învăluită în mister, căci nu li-se știe prea mult și prea precis de soartă.

Cărturarii centrelor cari înconjoară munții, din Cluj, Turda, Aiud, Alba-Iulia, Orăștie, Deva, Arad, Oradea, Beiuș, Câmpeni, Abrud, Brad, grupându-se în „Mișcarea social-economică“, vor fi în stare a-și aduna posibilitățile de a pătrunde misterul munților apuseni și cu energia lor vor putea determina acel mare și irezistibil curent, care, curățind bezna și înfruntând obstacolele să inaugureze era cea nouă de tâsnire a prosperității generale. Să formăm un „brâu“ de jur împrejurul Munților Apuseni, noi cărturarii de inimă, și să nu slăbim până ce printr'o silință colectivă și concentrică nu des-văluim fidel munții și nu propunem soluțiile cât mai adecvate de renaștere.

Să nu credem, că „statul“, adică oficialitatea nu va fi gata a sta într'ajutor. Noi nu suntem atât de pesimiști. Astăzi statul nu este orientat, nu știe ce să facă mai degrabă. Ceeace i s'a prezintat în această materie este insuficient. El nu poate fi pornit la drum, cu aparatul său greu de urnit, prin niște memorii ori telegrame chiar — cum cred unii romantici — ci are nevoie de un studiu adâncit și de o în-fățișare clară a problemelor.

„Brăul“ să se pună în mișcare și totul se va orândui cum trebuie, căci

țării românești nu-i lipsese nici inimile mari, nici talentele de organizație, însă nu sunt încă precizate problemele cu îndestulătoare aprofundare și claritate. „Mișcarea social-economică“ s'a nă-

scut din dorința justificată de-a lămuri problemele unei acțiuni de stat. Ori cine vine cu noi în acest semn, va fi un tovarăș prețios.

Ion Clopoțel

Ilarie Chendi

— Cu prilejul desvelirii plăcii comemorative —

Ne uităm prea repede morții! Pe toți morții deopotrivă! La noi Eminescu, Titu Maiorescu, Hașdeu, Alecsandri... șirul e nesfârșit... nu sunt vrednici să aibă o statuă în Capitală, un bust la Bellu, câteva cărămizi pentru castelul ce se năruie la Câmpina și puțină bunăvoință pentru terminarea mausoleului dela Mircești... Uităm... noi românii uităm prea repede...!

La alții nu e așa. Ungurii de pildă au semănat atâtea monumente prin Ardeal încât nu poți face un singur pas fără să fii urmărit mereu de ele. O plimbare pe străzile Clujului își desvăluie nu mai puțin de 15-20 biografii încrustate cu litere de aur pe marmora neperitoare. „Aci s'a născut...“ „Aci a petrecut câteva ore marile poet...“ „Aci a fost găzduit...“ Trecutul vorbește la fiecare colț de stradă.

... Noi Românii?... uităm...!

Nici o mirare deci că Ilarie Chendi a fost și el uitat! Temperamentul impulsiv, lovind fără cruțare în toți cei cu pretenții mari și circumvoluțiuni puține, era firesc să fie uitat de mulți cât mai repede. Placa de marmoră, așezată pe casa parohială din Dârlos din grija pioasă a d-lui Alexandru Lapedatu pe când era Ministru al Cultelor, a reaprins însă făcîia deasupra unui nume învăluit prea repede în negura uitării.

Ilarie Chendi s'a născut la 14 Noemvrie 1871 în comuna Dârlos, jud. Târnava-Mare. Tatăl său fusese preotul ortodox al comunei și cestit orator în Valea Târnavelor. Sătenii își reamintesc cu adîncă venerațiune de popa „Chendea“ care, cu ocazia unei vizite canonice a episcopului sașilor Teutsch — cel cu statuia din Sibiu — a Dârlos, întîmpinînd și el pe episcop printr'un discurs înflăcărat, fu luat de Teutsch în trăsura vlădicească, spre marea desnădejde a preotului săsesc, lăsat să urmeze convoiul pe jos. Ilarie rămînînd de mic orfan de mamă fu crescut la rudele sale — Hodoștii — în Bandul de Câmpie. Prin Hodoștii, Ilarie Chendi era rudă de aproape cu Alexandru Papiu Ilarian. Clasele primare și le-a făcut la Mediaș, iar pe cele secundare la Liceul săsesc din Sighișoara. Fusese primul între puținii români cari au „îndrăz-

nit“ să-și ia bacalaureatul la acest temut liceu săsesc. Tatăl său voind să-l facă preot — ce putea fi un fiu din neamul nostru în Ardealul de pe vremuri decât preot sau învățător — la trimis în cele din urmă la Seminarul „Andreian“ din Sibiu. Aci și-a evidențiat Ilarie mai întăiu gustul său pentru literatură.

În curînd ajunge redactorul revistei „Musa Română“ publicată de elevii seminarului, și în ea își publică primele încercări de critică. Tot ca elev al Seminarului e redactor la „Telegraful Român“ și la „Tribuna“ din Arad.

Nefiind potrivită cariera de preot cu firea lui impulsivă și simțind în el puteri pentru fapte ce ar putea folosi unui cerc mai larg decât cel al unui sat românesc înfundat printre munți, în toamna anului 1894 pleacă la Budapesta și se înscrie la Facultatea de Litere. Aci i-se deschide un nou câmp de activitate. Neastîmpăratul Ilarie nu se mulțumi numai a adunările gălăgioase dela societatea studențească „Petru Maior“. Lui îi trebuia ceva mai mult! Și chiar în toamna sosirii sale la Budapesta înființă secția literară la „Petru Maior“, prezidîndu-o tot timpul cât a stat în Capitala Ungariei.

Vara nu uita să se întoarcă în satul său natal de pe Târnavă. Aci își aduna pe țărani în jurul său și le vorbea cu patimă despre trecutul Românilor, despre Unguri, despre nedreptăți, despre un viitor mai bun... Când jandarmii cu pene de cocoș începură să-l suspecte rămănea — după slujă oficiată de tatăl său — cu sătenii în biserică și le descoperea aci planurile diavolești ale stăpînitorilor de atunci. Încercarea de ademenire a unui deputat ungar, fost și vice-președinte al Camerei dela Budapesta a dat greș. „Marie a popii“ — cum îi zice și azi la Dârlos — era prea mîndru de originea sa pentru ași putea pleca capul în fața stăpînitorilor nelegiuți. Nu voia să fie „ungur“ cu nici un preț! Atitudinea lui dîrză, unele articole prea îndrăznețe pentru timpul și țara în care scria, purtarea lui dela Dârlos în timpul vacanțelor toate acestea i-au făcut imposibilă șederea pentru mai departe în Ardeal, și atunci, fără să-și fi putut termina studiile la Budapesta,

trece într'o noapte clandestin Carpații și se îndreaptă spre București.

În Capitala României libere Ilarie Chendi și-a găsit destui prieteni cari au trecut în „țară“ ca și el. Biblioteca Academiei Române era pe vremuri — și chiar până dăunăzi — refugiul multor Ardeleni descălecați la București. Aci fu primit și Chendi, unde a stat ca ajutor de bibliotecar până la moarte. În noua sa patrie își începe el propriu zis activitatea de îndrumător temut și autoritar în literatură. Înzestrat cu multe însușiri, stăpîn pe un stil desăvârșit, a știut și a reușit să se impună repede. Intr'un timp ajunsese cerberul implacabil ce apăra portile dela intrarea oricui în sanctuarul literaturii române.

Dar Chendii n'a fost numai criticul acerb și plin de pasiune din anii 1900 până la 1913. El era și adevăratul îndrumător al politicii naționaliste ardelenene din acel timp. Cei dela Tribuna scriau și militau după avizul lui dela București. Era adeptul politicii active în parlamentul unguresc, — și părere reconizată de el a învins! Pasi-viștii de pe la 1900 s'au convins ei înșiși că „singura cărare spre lumină este cărarea ce duce spre parlament“ — după cum spusese Chendi. Iar unele povețe ale lui sunt de cea mai autentică actualitate pentru politica ardelenescă. Tactica de expectativă și de abținere din parlament „e o piedecă în calea formării oamenilor noștri politici și cu cât vom perzista mai mult într'însa cu atât întîrziem crearea unei școli politice, care să ne dea parlamentari pricepuți și apărători temeinici ai cauzei naționale“.

... Inscripția săpată cu litere de aur în marmora de pe casa din Dârlos

îmintirea neperitoare a lui Ilarie Chendi, valorosul critic literar și ziarist luptător pentru întregirea neamului. născut în această casă la 14 Noembrie 1871 și decedat la 25 Iunie 1913 în București...

sintetizează cu un laconism lacedemonian viața ce am schitat o mai sus.

Ioachim Crăciun

BIBLIOGRAFIE

- Képes Ujság (15 Noemvrie)
 Clopotul (Octomvrie, An. I. Nr. 1)
 Datina (Septemvrie—Octomvrie)
 Tărânișul (An. II. Nr. 31)
 Falanga (22 și 29 Noemvrie)
 Victoria tuturor Românilor, organ al asociației „Cavalerii Virtutea Militară“ (Oct.—Nov.)
 Revista Generală a Învățămîntului (Nov)
 Cultura Proletară (15 Nov.-1 Dec.)
 Peninsula Balcanică (Nov.-Dec.)
 Viața Medicală (Noemvrie)
 Deutsche Politische Hefte (Nov.)

Ardealul vechiu

Prin deschiderea acestei rubrici nu venim în contradicere cu programul inițial al revistei noastre. Dimpotrivă, îl completăm. Ziua de mâine e legată, prin rădăcini fatale, adânci, de ziua de ieri. Pe plăcile trecutului găsim conturate, c'o virtualitate aproape imutabilă, căile viitorului. Realitățile prezente țâșnesc organic din trecutul istoric al unui popor. Prognosticuri pentru viitor nu poate face decât acela care, înfipt în pământul realităților, își are sufletul legat, ca printr'o comunune, cu sufletul înaintașilor săi. Numai de aici, din această comunune spirituală, poate să se formeze sufletul de echilibrare și de energii dinamice creatoare.

Trebuie să ne cunoaștem pământul în faptele trecutului și în realitățile prezentului. Numai așa vom putea dobândi vedere clară și perspective largi pentru viitor.

În interesul Ardealului de mâine, trebuie să cunoaștem Ardealul de ieri. Orice informație, care ne pune în lumină anumite fapte și împrejurări din trecutul cultural și social-economic al Ardealului, e un prețios material de contribuție la crearea unei vieți publice, consolidată și temeinică în toate raporturile sale.

Din trecutul țărânimii române din Ardeal

I.

Țăranul nostru ardelean a avut aceeaș soartă: de ingenunchiare, de sălbatecă exploatare ca în toate celelalte țări feudale.

Trecutul lui e un lanț de nesârșite împilări. Mâna de gâde a nobilimei stăpânitoare n'a încercat nicicând să-i ușureze, ci dimpotrivă i-a îngreunat tot mai mult sarcina strivitoare.

Din noaptea trecutului nu strălucește mângâitoare lumina nici unei bucurii. Când și când se ridică fatal, ca un semn de crâncenă amenințare, ghioga însângerată a iobagului revoltat. După o ușurare de o clipă, urma o și mai sălbatică împilare. Bălaurul cu douăsprezece capete, doborât pe-o clipă, se ridică mai fioros, implantându-și mai adânc colții în trupul revoltaților de ieri și al ingenunchiaților de azi.

Drumul calvarului se începea din nou, mai greu, mai strivitor. Și așa a dus-o țăranul nostru sute de ani, din vremuri memorabile până în 1848. Drum lung, presărat cu osâmintele sutelor de mii de mucenicii striviți de călcâiul oprimatorilor. Din coapsele ior s'a perpetuat un neam și din sufletul lor trudit, gâtuit de toate nedreptățile din lume, s'a format, s'a plâsmuit caracterul etnic al țăranului ardelean: dârz, incredul, inadapabil și sobru.

Țărâtimea trebuie iubită pentru ea însăși.

N'o poate iubi decât acela care o cunoaște. Numai în lumina trecutului, a suferințelor și a bucuriilor ce le-a avut, putem cunoaște țărâtimea noastră așa cum este.

Și e bine s'o cunoaștem cât mai temeinic, în interesul nostru, al viitorului ce vrem să-l eroim și neamului nostru întreg.

Făcând cunoscute părți din trecutul țărâtimei române din Ardeal, cred că nu se face un lucru de prisos.

În lumina celor spuse se poate cunoaște și se poate iubi această țărâtime.

În 1541, prin ocuparea cetății Buda-de către Turci, Ardealul ajunge principat, cu ajutorul și sub protectoratul Turcilor. În structura politică internă această n'a produs nici o schimbare. Puterea de dispunere a rămas, și de aici încolo, tot în mâna celor „trei națiuni“. În afară de aceste „națiuni“ în cuprinsul Ardealului mai ocuiau, în număr mare, români. Aceștia nu aveau nici drepturi politice, nici religioase. Deși națiunea valahă nu e socotită între state, și deci religia sa nu e luată între religiile recepte, totuși e tolerată „propter regni emolumentum“.

Majoritatea absolută, covârșitoare a Românilor o constituiau iobagii. Puținii nobili câți i-am avut nu aveau nici o legătură cu masa iobăgimei valahe“.

Situația iobagilor din Ardeal era mai rea decât a celor din Ungaria. Mai ales după răscoala din 1514, la care s'au alăturat și mulți iobagi de ai noștri. Dispozițiile draconice ale Tripartitumului, mai ales cele defavorabile iobăgimei, s'au aplicat în Ardeal, cu rigoare mai draconică decât în Ungaria.

Raportul dintre domni de pământ și iobagi n'a fost regulat nici când prin dispoziții legislative. Hotărîtor era obiceiul pământului și, mai presus de toate volnicia nobililor proprietari.

Nu și-a bătut nimeni capul, nici nobilimea, nici principii, ardeleni, cu îmbunătățirea situației clasei iobagilor. Abia s'au găsit câțiva principii, cari au luat partea iobagilor. Cel dintâi care le-a luat apărarea a fost vestitul George Martinuzzi, care a voit să-i elibereze spre a-i putea folosi cu atât mai cu succes întru apărarea țării.

G. Bethlen, cu intențiuni de convertire religioasă, a făcut niște înăesniri culturale iobagilor români, dându-le voie de a-și da copiii la școli.

Rákocziștii, sub amenințarea războaielor cu Turcii au luat de asemenea apărarea iobagilor.

Le-au luat apărarea, și unii și alții, numai trecători. N'a încercat nici unul

să facă schimbări din temei în situația lor. Aceasta se putea numai prin legi, prin dispoziții legislative. Un astfel de lucru se isbea de încăpăținarea dârză, implacabilă, a nobilimii. În concepția feudală de atunci se făcea strâșnică, necrutătoare deosebire între iobag și nobil. Această concepție și-a imprimat pecetea diabolică în întreaga legislația acelor timpuri. Nobilimea maghiară, închisă și apărată în cetățuia privilegiilor ei, nu putea, și nici nu încerca, să aibă ceva comun cu iobagii români.

În întreaga legislația ardeleană nu găsim nici o dispoziție de protejare umană, de apărare creștinească a iobagilor. Pentru nobil iobagul nu era decât palmă de lucru și vită de jug. În inima sa zăvorâtă de rigorile unei educații de castă, nu există nici un ioc de milă, de condescendență față de iobag. În întreaga procedura colectivă a nobilimii față de iobagi și în întreaga legislația ardeleană, se reoglindește, neacoperit și nefalsificat, acest duh de sălbatică vrăjmășie, de orgolioasă dimpotrivă. Dovadă e colecția de legi: *Approbatæ* și *Compilatae* (1540—1669). Mai rar o carte de legi, din care să transpire atâta desconsiderare; atâta dispreț, o așa de neînfrănată ură de ciasă.

„Națiunea valahă a fost admisă în țară propter bonum publicum“ — se spune în *Approbatæ*.

Un episcop rom. catolic contimporan spune: „valachi utiles sunt, nam ad omnia servitia coguntur“. Le spunea acelora dintre magnații unguri, cari își arătau îngrijorarea față de sprirea prea mare a Românilor.

Raportul de drept și de fapt dintre oameni și dintre clase sociale într'o anumită epocă isvorește, c'o necesitate inexorabilă, din concepția dominantă în acea epocă.

Din o astfel de concepție, de barbară, de inumană clasare a oamenilor, n'a putut să răsară altă structură socială decât aceea ce a fost: sus o minoritate stăpânitoare, cari își apărau privilegiile c'o tiranie sălbatică, iar jos o masă mare multă și inconstientă de iobagi.

Bibliografia Ardealului

Pentru a înlesni cunoașterea Ardealului, începem să-i publicăm bibliografia. Va cuprinde numai cărțile istorice, economice, statistice și geografice. Le publicăm în serie după data apariției. Conspicutul lor, ne dăm seamă, nu e complet. Vom publica la urmă o anexă suplimentară, care va cuprinde autorii ce ne-au ajutat între timp la cunoașterea. Avem convingerea, că această bibliografie, chiar și cu lacunele ce le are va fi de un real folos celor ce vreau să cunoască trecutul Ardealului.

Panuropeismul

Brevissimum Compendium Principatus Transilvanici historiae ab a. 1526 usque ad a. 1708 cum variis documentis et diplomatibus.

G. Reichersdorf: 1) Chorografia Transilvaniae, Viennae, 1550; 2) Transsylvaniae Vicinarumque Regionum succincta descriptio. Viennae, 1550.

Wolf Lazius: Des Königreichs Ungarn sammt seinen eingelebten Landen (mit Inbegriff Siebenbürgen) gründliche chorografica Beschreibung. Wien 1556.

Bonfinii Antonii: Decades Rerum Hungaricarum. Frankfurt. 1581.

Mathias Fronius: Statuta iurium municipalium Saxonum in Transylvania. Cronstadt 1583.

Hulsii (Levini): Descriptio Transsylvaniae, Moldaviae et Valachiae. 1595.

Peter et Paulus Manucius: Transsylvaniae olim Daciae dietae Descriptio ex variis veterum et recentiorum Scriptorum monumentis, et precipue ex georgio a Reychersdorff, accurate in unum congesta. Romae 1596.

Martin Opitz: Zlatna oder von Rhüde des Gemütes. Lignitz 1623.

C. Spontoni, Ferd. Donno: Historia della Transylvania. Venetia 1638.

Dav. Froelich: Uralter deutsch-ungarischer, zipserischer u. siebenbürgischer Landsmann-Leutschau, 1641.

Ioh. Gradelehn: Ungarische, siebenbürgische, moldau und wallachische Chronica. Frankfurt am Mayn, 1655.

K. U. (Kristian Minsicht): Neue und kurze Beschreibung des Königreich Ungarn, dessen vornehmsten Städten u. Festungen (mit Inbegriff Siebenbürgens). Nürnberg, 1664.

I. Troester. Alt- und neu-deutsches Dacia. Nürnberg, 1666.

Laur. Toppeltinus. Origines et occasus Transylvanorum sive erutae nationes Transylvaniae. Lugduni, 1667; Viennae 1762.

Dacianischer **Simplicissimus** Revista. 1683.

Fr. Pariz Pápai: Rudus Redivivum. Cibini, 1684.

Conrad Sam. Schurzfleisch: Propositiones historico-geographicae de Dacia. Wittenberg, 1687.

G. Kreckwitz: 1) Totius Principatus Transsylvaniae accurata descriptio. Nürnberg, 1688; 2) Beschreibung des Fürstenthums Siebenbürgen. Erfurt, 1680; Ausführliche Beschreibung des Ganzen Fürstenthums Siebenbürgen. Nürnberg, 1688.

Martin Zeiler: Hungaria oder neue vollstaendige Beschreibung des ganzen Königreichs Ungarn, sammt dazu gehörigen Landen und Staedten Leipzig, 1690.

S. Schwitzfleisch: Disertatio de Dacia consulari. Wittenberg, 1690.

Francisci, Iohannis, Memorabilia aliquot Transylvaniae, Wittenberg, 1690.

Ioh. Graffius: Dissertatio de Transylvania. Altdorf, 1700.

Val. Franck de Franckenstein: Bericht vom Ursprung der Einwohner, sonderlich der Sachsen, in Siebenbürgen. Hermannstadt, 1696.

Petru Suciu

O idee veche, dar totuș, de o importanță actualitate, — dacă nu ne mărginim a o combate sau aproba în mod platonic, renunțând la o analiză serioasă.

Fluturată de multă vreme înainte de războiul mondial de către pacifiștii improvizati, sau îmbrăcând de multe ori în secret haina mesianică a popoarelor cu veleități hegemonice, a ajuns să se tăvălească la 1914 în noroiul tranșelor plămădit cu sângele colectivității civilizate. Și în mijlocul vacarmului diabolic, când primitivul instinct de hoardă stăpâna dealungul bătrânului continent, un om, — un singur semen, — profesorul de fiziologie dela Universitatea din Berlin, Georg Fr. Nicolai, se ridică eroic și sfidând nebunia umană, preconiză cu hotărâre înfrățirea popoarelor europene.

Dar strigătul desnădăjduit al omului, se prăbuși la răpănitul ucigător al mitralierei.

Nicolai, care visa unitatea Europei, fu închis în fortăreața Grandenz, în aceeaș celulă în care zăcuse Fritz Renter, cel care îndrăznise odată să viseze numai unitatea Germaniei...

După doisprezece ani dela îndrăzneța acțiune a pacifiștului Nicolai, contele Richard Coudenhove-Kalergi, inițiază un congres panuropeist, care s'a ținut la Viena la începutul lunei Octomvrie a. c.

Aceasta recentă acțiune pentru înfrățirea popoarelor europene, a provocat o mulțime de polemici în presa mondială. După cum era firesc, mișcarea a stârnit aprobarea entuziastă a idealiştilor, dar în acelaș timp și critica vehementă a cercurilor reacționare, cari văd în scopul ideii panuropeiste, finalul patrimoniului lor de stăpânire. Evident că actuala configurație politică a Europei, care este aproape 85 la sută dictatorială, nu putea în nici un caz să privească cu ochi buni o acțiune pacifiștă, al cărei fond, oricât l'am nega, ni-se va impune mai de vreme sau mai târziu, ca o lege a evoluției și a frământărilor bătrânului continent.

Nu vom stărui asupra disputei dintre cele două tabere.

Din punctul lor de vedere, dreptatea e de ambele părți, însă, s'a omis o analiză mai adâncă a ideii panuropeiste. Și aceasta se dovedește cu prisosință din credința, că recenta mișcare s'ar fi pornit mai mult din interesul de reabilitare al popoarelor învinse. Acuza se întemeiază pe entuziasmul fără rezerve, cu care presa acestor popoare a înregistrat congresul mișcării panuropeiste. În cazul când această presupunere are un sâmbure de adevăr, el nu poate decât să strice sîncerețată și care trebuie primită această idee de înfrățire a popoarelor europene.

Panuropeismul în ultima-i analiză, nu poate servi în niciun caz interesele unui singur popor. Ori ale tuturor popoarelor europene strănse într'un singur angrenaj, ori ale nici-unuia. Panuropeismul este o idee internaționalistă și deci, nu poate fi

în nici un caz redusă la concepția egoistă a unui singur stat naționalist.

În angrenajul statului panuropean, statele pot să se desvolte în voie în orice direcție socială vor, fără a-și mai afirma veleități de hegemonie, cari în cazul acesta, nu ar fi decât niște dorinți imposibile. Statele Americii de Nord, se desvoltă și progresează destul de liniștit, către o civilizație uimitoare, sub o singură conducere politică. Dar aici trebuie să recunosc însă un adevăr incontestabil, că situația popoarelor americane este departe de aceea a popoarelor europene, nu numai din punct de vedere etnic, dar și ca structură sufletească. Americii i-a trebuit un singur Wasinghton ca popoarele ei să înțeleagă binefacerea uniunii, pe când Europei, nici măcelul mondial cu tot cortegiul lui de memorociri, nici sărăcia lucie care o stăpânește de atunci încoace nu o poate aduce la conștiința acestei necesități. Și cauza e clară. America e un continent nou, care a fost stăpânit de popoare sălbatice cari au perit. El a fost luat în stăpânire de coloniștii lui Columb, fără o împotrivire din partea cuiva. Constituțiile primelor state au fost din cele mai liberale. Iar colectivitățile au trăit în armonie neavând de apărut patrimoniul nici unui despot. Cu totul altfel se prezintă vechiul continent. Dela Cezar și până la Wilhelm II-lea, promotorul faimoasei lozinci „Deutschland über alles“, nenorocita Europă n'a fost decât o turmă de sclavi tărită din măcel în măcel, fără vre-un scop bine definit. Dar pentru ca această turmă să poată fi ușor mănătată la măcel, trebuia învrăjbită.

Ura trebuia promovată ca simbol al iubirii sacre de patrie de stăpân și de neam. Și lucrul a fost foarte ușor. Putericii și-au ațintit privirile spre credința popoarelor și au înhămat-o pur și simplu la carul lor. Apoi a venit rândul școalei, al științei și al oricărei descoperiri în binele omenirii.

Și secol de secol, granițele sufletești dintre popoarele europene s'au făcut mai înalte și crima colectivă s'a ridicat la rangul de virtute umană, pe când cea individuală se pedepsește cu temniță, cu lanțuri, cu viață...

Aceasta e fondul sufleteșc al europeanului, care dă dreptate pesimistului ce crede utopie orice încercare de înfrățire a popoarelor.

Dar nu această va explica necesitatea panuropeismului.

O latură mai importantă, mai greu de întrezărit prin frământările cotidiene, pledează pentru unitatea popoarelor vechiului continent.

Prăbușirea economică a statelor europene după războiu, e o chestiune de viață pentru Europa. Și caracteristica acestui fenomen se evidențiază prin faptul, că toate eforturile făcute atât de statele mari cât și de cele mici nu pot duce la nici un rezultat satisfăcător pentru normalizarea

vieții. Ba ceva mai mult, din an în an, situația economică se agravează și dă naștere nouilor fenomene sociale, — exemplul Angliei de astăzi. Vechea cămașă a Europei de dinainte de războiu nu o mai poate încăpea și ea trebuie să fie croită după un nou tipar în conformitate cu moda timpului. Și în vreme ce conducătorii popoarelor se trudesă să cârpească o situație care e menită să moară, ei nu văd înrăutățirea din zi în zi. Ei nu văd realitatea: Europa desbinată și agresivă, ajunge cu timpul, dar sigur, vasala (economică și implicit politică) a Americii de nord, muncitoare liniștită și constructivă. Care financiar realist ar tăgădăui, că toată nenorocirea Europei nu este decât datoria materială a acesteia față de America de Nord. — datorie făcută pentru un măcel fără de rost. Și care politician aristotelian poate nega adevărul, că nenorocirea Europei de astăzi se mai datorește și nesincerității cu care se privește pacea popoarelor europene.

Și dacă pe pedestalul acesta de robie economică și nesigurantă stă Europa, ce ar putea-o scăpa de nenorocire, decât luând exemplul statelor americane federalizate într-o puternică și pacifică republică.

Și dacă, nici aceste realiste argumente nu pot pleda pentru Uniunea popoarelor europene, nu este exclus ca timpul cu puternica lui mână, peste capetele celor cu patrimoniul de apărut, să ne împună un sângeros și fatal paneuropism, al celor ce nu vor mai putea suporta mizeria. Căci la drept vorbind, situația Europei nu numai că nu este în culoare roz, dar începe să se întunece de-abinele, pe când pe semenii noștri din țara dolarilor nu-i doare nici capul...

S'a comis o enormă greșală când s'a exploatat mișcarea paneuropeistă în interesul ideii șovine de stat de către unii, sau s'a zimbit batjocoritor de către alții. Internaționalismul nu trebuie să ne mai sperie, iar ideea Paneuropei înainte de a o socoti ca o glumă, trebuie cercetată în mod serios, găsindu-i-se sincer părțile de realizare. Iar la un viitor congres paneuropean, în loc să ia parte „zaharisitiții” ideilor de bine, să se întrunească economiștii, sociologii și istoricii, spre a delibera sincer și real asupra formării Paneuropei.

Ion Mehedințeanu

Cronică mărunță

— O mulțime de congrese s'au ținut în zilele din urmă: 1) congresul general al agricultorilor la Brăila, care s'a ocupat cu problema stabilizării monetare, problema transporturilor în legătură cu dezvoltarea agriculturii, problema creditului agricol și a organizării profesionale; 2) congresul meseriașilor din întreaga țară la București, pentru stabilirea principiilor călăuzitoare la întocmirea legii de unificare și organizare a meseriilor; 3) congresul general al studenților români creștini la Iași, unde s'a hotărât legiferarea numerusului clausus pentru Evrei.

Observațiuni tehnice agricole și economice generale asupra câmpiei ardelenne

— *Mijloace de îmbunătățire directă din partea statului* —

Concomitent cu acțiunea de colonizare, vechiul regim a pornit și o acțiune de îmbunătățire directă a agriculturii câmpiei, prin înființarea de școli de agricultură, ferme model și herghelii. Scopul unora din aceste instituții era vădit pentru îmbunătățirea stărilor rele ce isvorau din necunoașterea progresului științelor agricole; al altora însă, era îndreptat tot numai în vederea colonizărilor, amintite mai sus. Astfel au luat ființă: herghelia și depozitul de armăsari dela Bonțida, ferma și crescătoria de cai dela Cojocna, ferma dela Cean și Grind-Cristur, ferma dela Ghișiș, ferma dela Turda, școala de agricultură și școala de horticoltură din Turda. Aceste instituții dotate cu imense capitaluri și cu un bogat inventar viu și mort și-au început activitatea în condițiuni destul de favorabile. Fermele și hergheliile urmăreau în primul rând ameliorarea animalelor și plantelor iar școlile erau pepinierele unde începeau să se formeze viitorii plugari cu carte, cari trebuiau să fie pionierii agriculturii moderne fie în gospodăria proprie, fie în gospodăriile marilor proprietari. Datorită acestora, ca și Academiei agricole din Cluj, foarte mulți fii de agricultori se dedică acestei cariere spinoase, iar rezultatul a fost în adevăr îmbucurător, căci în foarte multe locuri s'a văzut mâna omului cu carte ca și influența pe care au avut-o în genere școlile și fermele.

În urma reformei agrare era natural ca multe din proprietățile afectate acestor instituții să sufere modificări și să fie reduse. Cu toate acestea, astăzi organizate și îndrumate mai bine, ar trebui să urmeze cu mai multă ambiție drumul jalonat pentru îmbunătățirea agriculturii câmpiei ardelenne ca și a Transilvaniei, în general. Nu puține sunt cazurile pe câmpie unde familii întregi sunt agronomi diplomați, cari se ocupă efectiv cu cultivarea pământului și creșterea animalelor, locuind tot timpul la țară. Datorită unor astfel de elemente s'au putut crea unele tipuri de animale selecționate și adaptate condițiilor câmpiei și s'au putut îmbunătăți multe varietăți de cereale, făcându-le mai rezistente la cădere și la bolile criptogamice. Gospodăriile acestora au contat și sunt date și astăzi ca model, ele fiind adevărate oaze în câmpia ardelenă. Dar, reforma agrară, aspră și neîndurată n'a ținut prea multă socoteală de astfel de

elemente și a fărâmițat în multe părți, gospodării bine organizate.

Un rol important în partea de răsărit a câmpiei, l'a avut și-l are elementul sășesc, care a fost și întemeietor de multe așezări frumoase, în acele părți. Sașii s'au bucurat întotdeauna de un regim special de toleranță și ocrotire, bazat pe drepturi câștigate încă din primele începuturi ale colonizării lor în Ardeal. Disciplinați și cu un mare spirit de organizare, ei au urmat nestingherit o evoluție normală astfel că, regiunile locuite de sași, pot fi date în adevăr de model. Deși în aceste părți, ei niciodată n'au avut măcar o majoritate relativă, s'au putut totuși menține și desvolta grație muncii și cunoștințelor lor, pe lângă organizarea ce au știut că numai spre folosul lor poate să fie. Populațiunea românească, cu care conlocuiesc Sașii și la care a știut să-i aprecieze calitățile, a avut folos din cele văzute la Sași și astfel acele regiuni sunt mai înaintate din punct de vedere al tehnicii lucrării pământului ca și al economiei în general.

Foarte des găsim pe câmpie, gospodării (ferme) izolate și așezate chiar la depărtări mari unele de altele ori de sate. Motivele unei astfel de așezări sunt multiple ca și însăși numărul acestor gospodării. În genere ele sunt așezate pe locurile cele mai bune, la poalele dealurilor și între văi. Cei ce le stăpânesc, învoacă totdeauna necesitatea supravegherii apropiate a pământului ce lucrează și posedă, ca și depărtarea locuinței din sat, fapt care mai totdeauna a determinat pe acești țărani să se mute afară la câmp.

Dacă din punct de vedere economic, acest sistem nu poate fi cu totul condamnat; din punct de vedere social însă, noi nu trebuie să-l admitem de loc căci, în acest chip se contribuie la sălbătăcirea populației și la continuarea stărei de analfabetism, care în câmpie face adevărate ravagii prin lipsa școlilor și a învățătorilor. Nu mai adaog consecințele ce pot avea aceste așezări din punct de vedere moral și sanitar.

Nu fără interes se pare amintirea organizării interne a gospodăriilor de pe câmpie. Populația românească, ca pretutindeni unde a fost lăsată de buna ei voie, s'a dezvoltat cum a vrut și și-a organizat gospodăria după cum l'a tăiat capul pe fiecare. Așa, mai

peste tot vedem că, gospodăriile interne românești nu sunt organizate după un plan sistematic și cât mai economic în vederea distribuției muncii. Clădirile, în majoritate construite din pământ bătut, sunt răzlețite peste întreaga curte. Deși mai bune ca în alte părți, aceste construcții nu sunt totdeauna bine îngrijite. Acoperite cu pae, stuf, și multe cu țigla ori tablă, ele arată simțul arhitectonic al țaranului cât și necesitățile ce are fiecare gospodar, pe lângă simțul de comoditate. Toate acestea sunt destul de sumare și numai cu lăudabile excepțiuni ele pot fi date de model. O influență oare care au avut construcțiile și în general organizarea internă a gospodăriilor coloniștilor ca și, mai mult, gospodăriile săsești.

Iarăși, demn de observat este faptul că, pe câmpie, deși au existat și există încă mari — sau relativ mari — proprietari și ca consecință și arendași, exploatarea făcută de aceștia din urmă nu era din cele mai rele. Aceasta din cauza concurenței pentru întâietate, ca semn al unui vădit progres. Arendași, după sistemul nenorocit al celor din Muntenia și Moldova, câmpia n'a avut și dacă românul a fost slugă, apoi mai peste tot a slujit creștini. De acela, dacă cercetăm gospodăriile arendașilor nu le putem deosebi de ale proprietarilor. Aceasta se datorește și faptului că, proprietarii nevoiți a-și arenda moșia, impuneau condițiuni severe cari erau strict controlate.

Cel mai important lucru ce are câmpia și una din bogățiile naționale de-o însemnătate capitală, o formează izvoarele de gaz metan din regiunea Șarmașului. Acest combustibil neprețuit, se află într-o regiune prosperă din punct de vede agricol, tocmai acolo unde regimul trecut a știut să dea ființă unei puternice colonii maghiare, care este stăpânitoarea celor mai bune locuri pentru agricultură.

Importanța gazului metan este mai mică pentru agricultură și ea își capătă adevărata valoare numai în industrie. Sondele puternice dela Șarmaș aprovizionează întreaga regiune industrială dela Câmpia Turdei și dela Turda. Fabricile și uzinele numeroase de acolo, având acest combustibil eften au căpătat în ultimii ani cu deosebire, un avânt nebănuț. Nu mai socotim serviciile ce aduce gazul pentru încălzit în Turda și Câmpia Turdei și numai unei proaste și neprevăzătoare gospodării se datorește faptul că, orașul Cluj — la 40 km. de Șarmaș —, nu are conducte de gaz metan, cari ar da o dezvoltare extraordinară unei regiuni întregi.

Să cercetăm acum pe scurt și chestiunea reformei agrare în câmpia ardeleană. Ca și în restul Ardealului, pe câmpia ardeleană existau aceleași stări anormale sub vechiul regim unguresc. Aceiaș repartitie nedreaptă a pământului aceiaș privilegiare a elementului unguresc ca și aceleaș restricții pentru elementul românesc. Este evident că, aceleaș cauze au trebuit să producă aceleaș efecte. Starea economică și mai ales cea socială în câmpia ardeleană, era încă mai rea decât în alte părți, tocmai din cauză că elementul românesc era în masă compactă.

Intervenția statului român prin legea reformei agrare a fost salutară și de urgent interes național, ea reparând pentru totdeauna greșile antecesurilor unguri, cari cu zeci de ani în urmă au procedat la fel prin nenumărate procese de proporționări, comasări și segregări, procese în care magistratura maghiară a dat un sprijin plin de-o înaltă înțelepciune patriotică. La fel cu foștii colegi maghiari, magistrații români, nu s'au lăsat mai prejos iar specialiștii agronomi, care au secondat, și-au făcut pe deplin datoria în această privință.

Și aici, ca și în întreaga țară însă, se constată unele rezultate negative. Dintre acestea ar fi de amintit în primul rând, scăderea producției. La acest fenomen s'a așteptat însă toată lumea căci, pe deoparte marele proprietar, redus la minimum se găsea complet desorientat și oare-cum în nesiguranță iar pe de-altă parte noul proprietar se afla în situația ori căruia începător, care lipsit de unelte, animale și capital, trebuia să se ajute și să cârpească după cum putea. Apoi trecerea bruscă dela un regim la altul, trebuia să cauzeze neajunsuri, cari se resfrâng întotdeauna asupra producției, iar baza și regimul economic nesigur nu puteau decât să ajute la această scădere.

Mai departe, marii proprietari latifundiați absentești expropriati în întregime — deși absenteismul ar fi trebuit considerat ca o calitate personală, și-au văzut gospodăriile dintr'o dată complet desorganizate căci, mă întreb, ce ar fi putut face un astfel de om numai cu ecarețele multe ce reprezentau un capital investit de milioane, fără pământul pentru exploatare? Astăzi dacă cercetăm câmpia ardeleană, găsim nenumărate conace părăsite și ruinate; acolo unde altă dată se aflau animale de rasă de tot felul, nu găsim decât pustiu și bălării. Apoi multe din aceste ecarete, pe câmpie, s'au vândut și s'au demontat iar intravilanțele, care valorau mult s'au prăpădit fără ca să aibă cineva vr'un

folos prea mare și încă mai puțin economia țării.

Această greșală în executarea reformei agrare ar mai putea fi și astăzi îndreptată încă în unele locuri.

Intervenționismul statului odată terminat cu reforma agrară, în materie de politică agrară, pentru dezvoltarea agriculturii în viitor va trebui pe de-o parte lăsată să se așirme calea naturală evolutivă, iar pe de-alta va fi nevoie de-o acțiune hotărâtă în vederea agricultorilor și producției lor.

În această privință vom distinge următoarele direcțiuni speciale pentru câmpie: înmulțirea și îmbunătățirea arterelor de comunicație (căi ferate, șosele comunale județene); organizarea sâtenilor prin cooperație (credit eften prin bănci populare sau alte instituții speciale, cooperative de producție și consum) prin înmulțirea școlilor de specialitate și mai ales prin dezvoltarea și înmulțirea fermelor model mijlocii — pe rezervele de stat — unde specialiștii să lucreze în anumite condiții și după un anumit plan stabilit pe o lungă perioadă de timp. Apoi, în afară de aceste măsuri directe, lărgirea și intensificarea acțiunii camerilor de agricultură (salvarea acestora de birocrațismul specific nouă) cărora să li-se dea posibilitatea de a fi în adevăr organizatoare și îndrumătoare practice și nu numai de teorie searbădă. Mai departe, organizarea intensivă a proprietăților mari — în înțelesul de azi — și mijlocii, cu o îndrumare către urmărirea problemelor științifice și aplicarea lor, cât și către dezvoltarea industriilor anexe agricole, etc.

Fie care din aceste puncte implică o dezvoltare largă și viitorul ne stă deschis dinainte, cu un câmp extraordinar de muncă. Forțele și inteligența ca și capacitatea mare de muncă a ardeleanului pot să se valorifice pe acest tărâm, fără a fi stingheriți de nimeni și astfel, să ridice la un nivel superior o regiune, care binecuvântată de Dumnezeu, așteaptă numai oameni de ispravă.

Câmpia ardeleană, așa cum i-am schițat pe scurt o parte din tehnica agricolă specifică ca și condițiile generale economice, poate servi de cel mai bun exemplu pentru toți acei care se ocupă serios, de viitorul acestei țări.

Cluj 26 August 1926

Ioan Luca Ciomac
Inspector Agronom

În biblioteca tuturor școlilor din Ardeal trebuie să aibă un loc de cinstă „DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE” al Academiei, care se poate comanda prin revista noastră.

Scrisoare din Paris

În sensul general, progresul nu este decât o acumulare de nevoi nouă pentru care omenirea pornește întru cercetarea elementelor noi cu care să le satisfacă. Căutați în istoria civilizației și vă veți convinge că omul se crede cu atât mai înaintat cu cât inventează cerințe proaspete care-i complică în realitate existența. Între progresul moral și progresul tehnic este o disproporție izbitoare: pe când celui dintâi îi trebuie veacuri ca să se împlinească — și cât de imperceptibil! — cel de al doilea crește, văzând cu ochii, în fiecare zi. Câtă amar de vreme a necesitat societății omenestii ca să distrugă sclavia, torturele ca să recunoască dreptul la o viață normală și la stimă bastarților, bunăoară, ca să considere pe artiștii dramatici la fel cu ceilalți cetățeni, dându-le voie să fie înmormântați în mod normal iar nu lipsiți de preoți și de oficiul religios, cum a fost lipsit Molière. Și astăzi, la câte inichități asistăm care fac parte din legile morale curente și de cari nici nu ne mirăm la o judecare superficială a vieții. Dar minoritățile de azi constituiesc majoritățile de mâine — de mâine, e un fel de a vorbi căci reformele sociale care sunt înainte de toate morale, se înfăptuiesc cu o grozavă înecitate. Oricine și-ar aplica pentru o oră faimoasa maximă a lui Descartes: „Pentru a filozofa, trebuie să ștergem din creierul nostru măcar pentru un scurt timp, toate ideile permise, și să pornim noi înși-ne, prin mijloacele noastre proprii, întru reconstituirea adevărului” — oricine și-ar aplica, zic, această maximă, ar rămâne uimit și tulburat de sumedenia de nedreptăți, de negliobii și de non-sensuri din care se compune morala noastră curentă. Progresul moral este așa dar tare încet; cât despre cel tehnic, el este repede și evident. Dar ce este el, dacă nu rezultatul unei mulțimi de cerințe noi cu care ne complicăm viața? Căci nu poate nimeni susține că omenirea se simte mai fericită de când s'a inventat automobilul și aeroplanul. Prin invenții de acest fel ne îmbogățim cunoștințele și mijloacele exterioare, iar nu și fericirea care depinde numai de simțurile și de sentimentele noastre intime. Iubirea de mamă, bunăoară, a rămas neclintită dela invențiunea aeroplanului, după cum neclintite au rămas sentimentele de amicitie dela crearea automobilelor încoace; iar sărutările amantilor nu sunt mai ferbinti ca în trecut, astăzi, fiindcă există telefonul fără

fir. Dar să observăm puțin în jurul nostru: majoritatea semenilor noștri, chiar printre cei inteligenți, nu are vreme să discerneze adevărul pur de adevărul aparent. Suntem în general prea grăbiți — sau prea indolenți — ca să ne dăm seama că progresul adevărat nu constă în complicarea existenței cu fel de fel de invențiuni de ordin practică, cari corespund în general numeroaselor cerințe superficiale ale voinții noastre exterioare.

Reflecțiile acestea mi le făceam mai dăunăzi pășind pe un amurg umed și trist, pe una din străzile Parisului, căreia municipalitatea îi repară asfaltul. Pe placa obișnută cuvintele: *Rue barrée* se puteau ceti la cele două capete ale străzii. Deci, nici trăsurile și nici automobilele n'o puteau colinda. În schimb, nenumărați „camelots” sau vânzători ambulanti o acopereau, iar lămpile cu acetilină aruncau luminile lor albe pe drumul desfundat. Căci trebuie să se știe că decăteori se repară o stradă la Paris, vânzătorii ambulanti sunt în curent și se reped să-și expună marfa și mica lor tribună pe ulița în care nu-i vor deranja deacum automobilele sau trăsurile orașului.

În fața fiecărei tarabe se îngrămădeau trecătorii. Ș ce fel de marfă li-se oferea? Sisteme de legat cravatele, brățări de cauciuc pentru mâneci prea largi de cămașă, aco de frizat părul, țigarete de galalită, ciorapi de simili-mătasă, plicuri și hârtii de scrisori, — tot soiul de obiecte pe cât de fragile pe atât de prisos. În nici una din tarabele în chestie n'am descoperit vre-o marfă de prima necesitate adică indispensabilă traiului de fiecare zi. Totul era de ordin extrem de artificial.

Și mi-am zis că ingeniozitatea omenescă, așa de admirabilă când se aplica pe vremea cavernelor, la crearea mijloacelor primordiale de viață, părăsește tot mai mult cu fie-care veac. Și nu exceptez de la aceasta nici invențiunile în aparență formidabile. Gândiți-vă și d-tră dacă aeroplanul sau bicicleta ar putea contrabalansa mijloacele — negăsite încă, vai! — de tămăduire a cancerului sau a tuberculozei. Mi se poate răspunde că medicina a făcut progrese în alte direcții... Lucrul acesta se afirmă foarte des — dar nu totdeauna cu dreptate. Chirurgia a făcut progrese evidente — dar medicina proprie zisă s'ar putea ea fali de a fi inovat în domeniul ei tot atâta ca mecanica? Evident că nu. „Cele mai eficace descoperiri

ale medicinei, îmi spunea acum câțiva ani marele chirurg, profesorul Simon Duplay, sunt morfina, aspirina și chinina. Afară de aceste admirabile calmante ale bieteii noastre carne suferindă, nu văd alt-ceva. Lăsăm la o parte cercetările făcute în bacteriologie, care sunt de altă natură“...

Sub valurile albe și crude ale flăcărilor de acetilină, micii negustori ambulanti continuă să-și laude marfa. Și sistemele de cravată, țigarete de galalită și acele de frizat continuă să intereseze publicul de pe stradă. Mici invențiuni cari servesc de auxiliare altor invențiuni tot atât de puțin folositoare — iată de fapt bilanțul civilizației tehnice. O complicare zilnică a existenței cu fel de fel de lucruri cari nu au de loc de-a face cu esența însăși a vieții. Când omul primitiv își aplica duhul ca să inventeze mijloacele grosolane dar primordiale cu cari își înlesnea viața, ca îmbrăcămintea-i croită în piei de reni sau de lupi — el intra adânc în miezul existenței, și se arăta măreț. Mai târziu, când egiptenii și după ei grecii dădeau acestor îmbrăcăminte linii nobile și înmădieri grațioase, ei se arătau tot așa de măreți, căci creau estetica omenescă. După aceea, o învălmășeală neșpusă n'a încetat să complice destinele modelor și ale traiului cotidian. Vedeti modele de astăzi ca și acelea de acum o sută sau două sute de ani: liniile sobre sunt inecate în fel de fel de arabescuri, și omenirea se preocupă mult mai mult de aceste mode ca de fondul ei sufletețesc. Ace de frizat, sisteme de cravate, ciorapi de mătasă sau de simili-mătasă... Și atâtea probleme intime ale vieții noastre profunde ne lasă nepăsători. Misterul nașterii și al morții nu ne mișcă, viitorul rasei omenestii nu ne interesează; religia binelui sau a răului ne atinge așa de puțin! Dar mărețiile noi de automobile, dar modelele actuale, dar jazz-bandurile și dansurile cele mai recente, ah! cât de mult ne soliciată interesul!...

Din străduța plină de „camelots” zeci de glasuri se ridică deavalma. Căci la Paris n'ajunge să-ți etalezi marfa; esențialul aici este s'o pui în vânzare. Deaceia micii negustori se arată de o elocvență admirabilă. Și cei cari au marfa cea mai neînsemnată, vând cel mai mult dacă au darul vorbirii. Și toți îl au aci. Ca să te îndemne să cumperi un praf de dinți, bunăoară, camelotul începe un curs de igienă generală — și-l face bine, al cio-

Știința peșterilor și drumeția. — România în chipuri și vederi

rilor! Îți vorbește de aerul proaspăt și de aerul mefitic, de microbii care-ți cariază dintii, de felul de trai al microbilor de antiseptice — mai știi eu ce? Și urmează: „In strada Saint-Jacques, am cunoscut o femeie tânără de toată frumusețea, care ar fi dat mult să fie înbită de un bărbat și suspina de dor și visa de iubire. Și asta fiindcă avea dintii urâți. I-am vândut praful meu și după două săptămâni am întâlnit-o radioasă... Apropo să-mi sară de gât. Și ca să vă conving că spun adevărul vă pot zice și numele ei. O chema: „Madame Gerval!“ Și fraza din urmă o rosteste cu atâta mister și încredere totdeauna, încât mulți dintre aceia care-i înconjură taraba se hotărâse subit să-i cumpere produsul.

De aceea te miri, ce vând acești oameni. Duc cu ei niște lăzi mici, sau legături de neînsemnată dimensiune. Bine, dar iștia trăiesc din niste cutii „goale“ îmi zicea râzând odată Octavian Goga pe una din străzile Parisului în fata unui camelot. Din ce trăiesc, într-adevăr? Din ingeniozitatea lor verbală mai întâi, și apoi din faptul că omenirea continuă să-și complice existența cu tot felul de accesorii mărunte.

Dar când, din strada pe care tremurau bălțile luminoase ale acetilenei am intrat pe bulevard — sutele de vitrine scânteitoare îmi luminau calea. Și în aceste vitrine, cele mai multe obiecte făceau parte din același domeniu al artificialității ca și modestele mărfuri ale camelotilor. M'am întrebat atunci, tulburat: Oare am dreptate eu când gândesc că această complicitate a existenței este un rău? Am dreptate eu când îmi închipui că foarte aceste obiecte strălucitoare și inutile nu fac parte din miezul adânc al vieții? Misterul nașterii, al stării al morții noastre, dacă ne-ar preocupa statornic, n'ar fi el în stare să ne covârșească, să ne răpească curajul de-a trăi învâlcindu-ne în subrele voaluri ale înțelegerii și ale incomprehensiunii? Și toate aceste obiecte ingenioase, toate accesoriile de cari ne înconjurăm nu sunt ele necesare vieții? Prin interesul pe care ni-l răpesc, ele acoperă amărăciunea și disperarea reflecțiilor transcendente. Prin clipele pe cari le acordăm ele ne împiedică, poate, să adâncim problema necunoscutului, enigma destinului, rostul vieții noastre pe pământ, al pământului în univers și al universului în eternitate și în infinit.

Adrian Corbul

Cronică mărunță

— D. Iosif Popovici prof. univ. a ținut Vineri în 26 Nov. o conferință în cadrele „Extensiunii Universitare“, tratând despre „Mașina de vorbit“ cu proiecțiuni și audii.

— În luna trecută a vizitat țara noastră poetul indian cu renume mondial Rabindranath Tagore care face călătoria prin întreaga Europă pentru a studia societatea omenească și arta diferitelor popoare. Inspiratul poet și umanitarist convins a ținut o conferință în sala Teatrului Național din Capitală.

Îată și al șazecei și unuia discurs de „receptiune“ în Academia Română! (Înfeleg să mai păstreze „Astra“ din Sibiu învechita formă de „Asociațiune“ în loc de „Asociație“, când pe la adunările ei generale mai poți auzi și azi vre-o cărunțete de Blaj zicând chiar, purist „Asocieciune“: dar de ce nu leapădă Academia acest „iune“? De ce „receptiune“ în scris, când membrii rostesc, și noi toți încă dinaintea lor: „receptie“? Dealtminteri în rostire termenul însuși e înlocuit cu altul mai potrivit pornirilor limbei de azi. În discursul de răspuns, din lucrarea despre care vreau să scriu câteva rânduri, d. Gr. Antipa zice din întâia frază: „discursul de intrare“. De intrare sau de primire sau fie și de receptie, dar în tot cazul nu de **receptiune!** El apare așa ca într-o săpătură de Pompei lingvistică, zestre arheologică și academică a vocabularului). Ni se dau în sfârșit cuvintele despre „Sneologie“ (Cultura Națională, 25 lei), ale d-lui Emil Racoviță. Mi-era dor să pui alături amintirea puternică a acelei sedințe dela 13 Iunie de desfătarea unei citiri îndelete, de pagini cum nu s'au mai scris dela Odobescu pline, poleite, cadentate. Amintirea n'a fost stîrbită întru nimic de analiză. Spusele strălucesc la fel și acum turnate în litere.

„Hai! Hai! Tot încet, căci e mult până departe! Ai în spate sac plin cu tot soiul de scule și instrumente științifice, mai barometre, fotografice, ceva merinde și câte altele: trebuie să te ții de scară și de funie mai ales, să nu scapi din mână lampa sau lumânarea. Și apoi bat'o puștia de scară, se tot încălcește cu funia; ba chiar când spânzură în văzduh, nerăzămăț de pârveți, îți mai trage-o în vârteală de-ți fură mințile!...

„Te întinzi jos lihnit să te odihnești, dar nu te lasă inima. Boarea luminoasă a lumânării se mărginește cu o boltă săpată numai în întuneric; funia se pierde în negreata și pare că urcă drept în sus, așa de voia ei, ca vrăjită. Alt sunet nu turbură văzduhul cernit decât ploșcățul lîn și ritmat al picăturilor căzând de undeva de sus, în apă: minutar neadormit al negrei vesnicii!“ (pag. 40, 41).

Discursul are patru părți, deopotrivă de pretioase. Întâia e o biografie de comemorare a doctorului Istrati. Ea pune în vază atât pe omul de știință, cât mai ales pe omul de treabă și de ispravă. De aceea se cearta, că nu s'a îngrijit, ca chimist și om al puterii de înființarea unui institut de himie, nu supără, deși prilejul nu era de critică.

A doua parte arată cum s'a născut știința peșterilor, din ce-i alcătuită și la ce rezultate a ajuns. Incepe să se simtă căldura autobiografică, de care se vor umple paginile de mare compoziție de mai târziu, în descrierea căilor cum un „adorator al soarelui și al luminii“ s'a schimbat în-

tr'un „fervent sectator al împărăției întunericului“.

Partea a treia se oprește la o nouă împărțire a științelor, cu toate ramurile cunoscute nouă de-o latură, și cu speologia împreună cu încă vre-o trei, de alta. Ar fi vorba de niște discipline sintetice, care să ducă iară la vremurile fericite, când instrucția să se poată îmbina cu educația, și ochiul omului, ca în antichitatea călăuzită de filozof, să cuprindă întreaga zare a vieții.

În partea a patra drumețul deschide ascunzătorile numai de el văzute, ale lumii subpământene. E o introducere în știință cum n'am citit a doua. De aceea poate și academicienii, când au ajuns aici, se uitau pe furis unii la alții, îngrijorați. Între redingotele lor trecea fără să-i pese, în hainele de piele-de-drac și în bocancii cu ținte, carpatistul hai-hui și înțeleptul singurățății.

Sfârșitul aduce aminte de Faust. Un Faust din peștera laboratorului de doctor și alchimist medieval, căutând să îndrepte în noaptea Pastilor tâlcul Genezei. La început a fost cuvântul. Nu la început a fost Fapta!

Întrebarea întrebărilor nu e pentru omul de știință modern: A fi sau a nu fi, ci A ști sau a nu ști. „A ști însemnează pentru om: a-ți trăi timpul de „a fi“ cu multumire și a aștepta clipa de „a nu fi“ cu seninătate“.

Dacă însăși această întrebare ar putea mulțumi! Omenirea suferă azi în gânditorii ei tocmai de o asemenea nedumire. Academicianul nu pregetă să înainteze până pe muchia prăpăstiilor cunoașterii și să facă întrebarea. Ecoul de zeci de glasuri i-o va întoarce poate schimbata, dar fără ea acelu ecou nu s'ar fi deșteptat. Il ascultăm deodată, în alții și în noi, din peșterile mult mai tainice ale sufletului.

Noua ediție a volumului apărut numai decât după răboiu, în Ianuarie 1919, „La Roumanie en images“, are mai multe adausuri, unele de spor, dar altele de scădere. El se chiamă astăzi „România în chipuri și vederi“ (Cultura Națională, 700 lei). Textul nu mai e francez, ci în trei limbi. Limba engleză s'a înșirat lângă celelalte nu atât prin caracterul ei internațional, ci datorită scopului practic pe care în întâiul rând îl urmărea această retipărire. Ea trebuia să ia drumul expoziției dela Filadelfia. Participarea noastră n'a mai putut avea loc, dar am rămas cu volumul.

Sporul e de trei, și ar fi putut fi de patru feluri. Scăderile sunt mai ales două și pot fi arătate odată cu el.

D. N. Iorga, de care ediția a doua aducea cuvânt înainte, scris la Paris la 25 Septembrie 1921, cercetează mai pe larg Arta populară și Arta istorică a românilor. Studiul acesta n'avea nevoie de

dată, pentru că răsfrațe părerile de totdeauna și cunoscute în materie, ale marelui istoric. Traditionalistii și-l vor recunoaște încă odată de maestru. Ceilalți vor socoti că sunt aici goluri voite, care totmai ele nase vrajba și rup în tabere. Arta populară și arta istorică sunt într-adevăr, ca titlu, cum nu se poate mai bine alese ca să înlătore orice opoziție sau măcar punctul de criză, de unde ea și-ar lua ohârșia. Supt arta istorică însă d. N. Iorga a introdus și elementele, judecate de domnia-sa ca putându-se încorpora într-o dezvoltare neîntreruptă ale celeilalte arte, care ar fi trebuit să facă titlul adevărat al studiului: Arta populară și Arta cultă a Românilor. Linistea tratării și unitatea doctrinei suferea în acest caz, dar am fi recunoscut acolo preocupările care ne frământă.

Volumul a căpătat și o parte politică și economică. El se deschide cu o hartă a României întregite, chiar cu nouile împărțiri administrative, și se încheie cu tabele statistice de tot felul, dela număr de locuitori și de școli până la tone de import și export. Mă mir că în harta așezării Românilor în Europa, care a apărut și în celelalte ediții României rămăși în Banat, Ungaria și Ucraina sunt arătați pe când cel puțin jumătate de milion de-ai noștri din Serbia veche, Bulgaria și Macedonia, n'au găsit nici o amintire. Pentru că neștiință nu putea să fie; să ne fi temut, până la tăgăduirea atâtor Români de susceptibilitățile unor aliați și vecini destul de crânceni când e vorba de ai lor dintre noi? Și cum continuăm să trimitem Europei și altor continente o asemenea hartă a naționalității noastre, pe care chiar Sârbii și Bulgarii o comunică mai dreaptă în hărțile lor etnografice oficiale? Datele statistice economice au această lipsă fundamentală că sunt de multe ori, pentru obiecte diferite, din ani diferiți și deci de necomparat în întregime lor. Cine vrea să-și facă o părere despre România din 1924 față de cea din 1925, nu poate, pentru că în unele domenii cifrele sunt din 1924, dar în altele sunt din 1922-1923 sau și din alți ani.

Lucrarea aceasta altfel decât până acum a fost tipărită în țară. Nu era lucru ușor și nici de încredințat oricărei întreprinderi. Arta grafică a Parisului stă azi înaintea ochilor alături de arta grafică bucareșteană, fără ca aceasta din urmă să aibă să se rușineze prea mult. E drept că îndeobște reproducerile sunt mai îmbăcșite și mai șterse în editia „Culturii Naționale“ decât în cea străină. Dar poate că și clișeele, care sunt aceleași s'au mai oxidat și ros cu anii, dacă nu e o vină de cerneală și de supraveghere tehnică a tirajului la noi, că ilustrațiile ies puțin mulțumitor. Chiar în ce privește pe „Cultura Națională“, volumul de comemorare a băncii Blank atât de încărcat și de costisitor, cât și monografiile d-lui V. Cioflec, despre Luchian și Grigorescu, nu se abat totdeauna dela regula generală. Și nu putea să se abată cu totul nici „România în chipuri și vederi“. În copertă, care pare a fi fost desenată din nou, nu numai că motivul e mai puțin dibaciu, dar și îmbinarea culorilor sufere. Gal-

benul în cafeniu, în locul albului, și boiurile însele prea răsoapte, dor ochii.

E bine că din chipuri au fost înlăturate cele, le-as zice de polemică sau de propagandă propriu zisă de răboiu: înșirare de prizonieri, cruzimi caricaturi. Clișee noi în schimb au fost puse. Dar chiar această alegere te face să gândești la lipsurile destul de mari ale colecției încă dintru început, și pe care alcătuitoarea nu se sfia să le recunoască, punându-le în seama clipei și a împrejurărilor. Atâtea din lucrurile luate în album sunt acolo numai pentru că la Paris și cu țara în mare parte încă sub ocupație străină, nu se putea ajunge la cele caracteristice; iar la altele nu s'a putut ajunge deloc. „La Roumanie en images“, așa cum se tipărise, era apoi numai volumul întâiu. Azi acest amănunt mângăctor a căzut de pe copertă, cece înseamnă că trebuie să ne luăm gândul dela o întregire și o îndreptare.

Ca o reproducere a volumului întocmai cum a apărut și cum a luptat în zalea lui de frumusețe, alături de soldați și de diplomați, în numele drepturilor românești cu opinia publică din toată lumea. „România în chipuri și vederi“ nu mai poate fi privită. Ca o lucrare vie, de oglindire cu cele mai bune mijloace a stării de azi a țării, artistice și economice, tot felul de vechituri și mai ales de goluri nu-i dau dreptul să fie privită.

Dar câte documente sunt în cele vreo cincisute de clișee, reproduceri obișnuite sau afară din text negre sau policromii, biserică și covoare, fabrici și picturi, ce revărsare de lucruri de preț, toată țara și tot neamul în ce-au făurit ele prin secole, mai de mirare și mai al lor! E ca o anexă de ilustrații a oricărei biblioteci românești, din orice domeniu! Un prilej de aducere aminte și de vis în ceasurile de meditare!

Emanoil Bucuța

BIOPOLITICA

Eugenizați întâi Basarabia

În articolul precedent*) vorbeam, în general, despre nenorocirile, marelui ajutor ce-l dau babele lecuitoare și babele moșitoare (moșsele empirice) ca bolile și moartea să poată mai repede și mai sigur seceră cât mai multe vieți omenesti, ziceam că mortalitatea provocată de acești cioclii funerari ai țărâ-nimei noastre dintre Prut și Nistru ar putea echivala — ca număr — cu mortalitatea ce o provoacă oricare din bolile medico-sociale. Trebuie acum să se știe procedeele lor, manoperele lor terapeutice, cari due, aproape sigur la scop, adevică la împușinarea, la slăbirea vitalității neamului.

Și fiindcă multe nenorociri, îmbolnăviri și morți sunt provocate de ajutorul (!) ce-l dau aceste pasări cobitoare la nașteri, să vedem cum procedează ele în astfel de ocazii.

Nu putem vorbi nimic despre protecția căsătoriei, despre puericultură anteconceptională sau intrauterină, cari nu există pe meleagurile basarabene. Cea ce se lucrează în aceste ocazii nu sunt decât manopere empirice pentru tratamentul vre-unei boli, vreunei afecții intercurente, tratament, care nu are în considerare starea excepțională a femeii însărcinate. De aci decurg chiar multe îmbolnăviri a viitoarelor mame și de multe ori avorturi, nașteri premature, sau de copii morți. În tot cazul manoperele nu au alt rezultat decât slăbirea, șubrezirea sănătății atât a viitoarelor mame cât și a viitorului cetățean, care se va naște.

Când într-o familie se apropie vre-

mea nașterii, când femeia însărcinată nu-și mai poate purta gospodăria, adevică când durerile nașterii o frământă pe cea care o să nască, atunci se chiamă baba moșitoare (moașa empirică), care n'are nici o pregătire, și nici n'ar putea să aibe, fiindcă, aceste pasări de pradă, numai atunci moșesc, când au devenit văduve și n'au cum să-și câștige mai ușor existența. De aceea găsești în câte un sat de 2—3000 locuitori și câte 20—30 de babe moșitoare.

Babele moșitoare chemate așadar să ajute, sosesc cu mare grabă și după ce aează pe parturientă pe cuptor (aci se zămislește, aci se naște, aci se creșe copii, etc.), și văzând că „copchilu nu vine“ își vede de treaba, de care trebuie să se ocupe orice babă moșitoare, care se respectă. Ajutorul acesta constă în a face toate treburile gospodărești, pe cari ar trebui să le facă parturienta, dacă ar fi în starea de a putea lucra, deci:

1) va hrăni copiii, făcând de mâncare, îi va „șterge“ dacă „s'o scământă“.

2) va da de mâncare vitelor, porcilor, pasărilor din curte, și va adăpa pe acele, cari au poftă să bea apă.

3) va ține locul femeii, în toate lucrările de gospodărie casnică, iar dacă „baba“ e mai timerică, se întâmplă să ție bărbatului de urit în timpul nopții.

Toată această treabă o face ea și cum n'ar fi chemată la naștere. Din când în când, când parturienta țipă mai tare, din cauza durerilor nașterii, baba se grăbește să-i privească părțile genitale, să-și vâre degetele-i murdare și niciodată spălate cum trebuie, spre a se convinge dacă „copchilu nu s'arată“. Curățenie nu există, antisepsie nu

*) Vezi nr. 41-42 al „Societății de Mainie“.

există, nici cea mai rudimentară, căci actul nașterii e considerat ca „spurcat“. Lăhuza este considerată ca „necurată“, ca spurcată. Din aceasta cauză lăhuza e așezată pe țealele cele mai necurate, mai murdare, ce se găsesc în casa gospodărilor, iar dacă murdăria „nu e așa cum trebuie“, atunci nu se sfiește să aducă cârpe aruncate, cari au servit de ex., la cuibarul cloștii, ori de culcuș la vre-un câine. Pe aceste cârpe, petece sau țeale, pline de toți microbii infecțiilor, e așezată parturienta, și cu aceste toate este acoperită, dela brâu în jos. Nu se folosesc albituri nici din cele murdare pentru că se murdăresc mai rău, iar sângele se spală și mai greu. Câte febre puerferale, câte cazuri de tatanos trec neștiute de medici, și neînregistrate câte îmbolnăviri și cazuri de moarte a parturientei sau a copilului nou născut, nu se cunosc. Numai D-zeu le-ar putea înregistra, dacă el s'ar ocupa și de treaba asta și ni le-ar comunica și nouă medicilor.

Dar să spicuească câte ceva din multele aberațiuni obstreticale, constatate de subsemnatul, în cursul serviciului de medic de plasă pe plaiurile basarabene. Nu voesc aci să fac un studiu amănunțit, asupra acestei chestiuni, rezervându-mi aceasta lucrare pentru mai târziu.

Să vedem de ex. ce face baba când travaliul nașterii se prelungește; ce ajutor dă ea parturientei pentru a iuți mersul nașterii:

a) se udă bine, în leșie ferbinte, un fuior mare și lung, de cânepă, care se aplică pe abdomenul parturientei, deasupra fundului uterului, să strângă cu el abdomenul cât se poate de strâns, până ce femeia tipă de durere — după ce mai întâi i-s'a făcut un masaj drastic al abdomenului, șalelor și al membrilor inferioare. (Masajul membrilor se face totdeuna, nu spre centru, ci spre periferie, adecă un masaj centrifug). Resultatul e că uterul, care are fătul în sine, este împins, drastic și nemilos, spre ieșire, adecă spre vagin.

Prin aceasta manoperă „copenhilu e îndemnat să fugă din matca (uterul), în care nu să mai poate simți bine“ și — după preceptele băbești, — nașterea trebuie să se facă.

Vă puteți închipui acum țipetele, durerile, chinurile femeii care naște, vă puteți da seama de suferințele îngrozitoare ce suferă fătul într-un uter atât de năcăjit și malaxat. Alt mijloc obstetrical:

b) se face parturientei bae cu lână de oae. Asta se face așa: Se ia o lână; două-trei de oae, (cât e necesar), se opărește cu apă ferbinte, și în această lână fierbinte, femeia ce naște, este învălăită dela cap până la picioare. Este

ținută așa până ce sau leșină sau „zbiară“ din toate baerile inimii că nu poate... Atunci e scoasă și i-se aplică un masaj, abdominal, în special al uterului, până ce femeia „strigă că moare“. ăsta e semnul că toate aceste manopere sunt pe cale să-și ajungă scopul — nașterea.

Sau altă manoperă:

c) se face parturientei un masaj al abdomenului, și în special al nașterii cu direcția: dela fundul uterin spre vagin. Masajul trebuie să fie așa de drastic și să țină atâta vreme până ce femeia ce naște va striga „din toată inima“ că moare. Văicările, zbirătele, zvârcolirile de durere nu sunt ascultate, fiind considerate numai ca intercalări dureroase, cari dau babei îndemnul să procedeze din ce în ce mai brutal până ce gura parturientei nu va scoate ușurătorul: „destul că mor“ Și femeia ce naște știe că numai atunci trebuie să-l scoată din gură, când, cu adevărat, e aproape să-și dea sufletul.

Despre soarta fătului lucrat în acest chip, vă rog, să vă faceți, singuri, idee.

Sau ceva mai puțin drastic:

d) se fac băi fierbinți sărate căci: „căldura ajută nașterea“. De aceea în unele locuri se face foc zdravăn în cuptor tot timpul nașterii, ca să fie cât mai multă căldură posibilă.

Dacă voiti să știți ce face baba când fătul vine într-o poziție vicioasă, iată unele din procedee:

1) trage cu toată puterea de membrul (mână sau picior) care se prezintă în vagin, până ce ia-ă fătul singur sau cu uter cu tot, sau până ce se rupe membrul respectiv. În acest caz bagă mâna, scoate alt membru cu care se procedează la fel.

Și tot așa — până ce „nașterea“ s'a făcut, chiar cu moartea mamei.

Alt mijloc:

2) Femeia ce naște este așezată cu abdomenul pe fundul unei coveți.

O lași să stea așa până se satură, așteptând ca nașterea să se facă. Dacă întârzie atunci scutură, cât poți de tare, covata cu femeia, pentru că: „poate vine copenhilu mai repede“. Dacă nu vine — trimite după doftor, ori „lasă mai bine femeia să moară“ sau.

3) Când copilul vine cu picioarele nainte, totul merge destul de bine până la clipa, când fătul se oprește: „Copenhilu nu vrea să iasă“, atunci trage-l de picioare 1—2—3 ore, adecă până ce se naște, indiferent dacă fătul moare.

Parturienta e sfătuită, ca în tot acest timp al tracțiunilor „să screamă cât poate de tare“.

E dureros, e trist, e sălbatec, e degradator pentru noi, că în secolul al XX, trebuie să înregistrăm astfel de bar-

barii în practica moșitului empiric la țară.

Când subsemnatul am putut da de un bărbat, țăran, în floarea vârstei, care a asistat trei mașteri — își poate oricine închipui oricine cum se face, la noi în Basarabia, eugenia.

Cred că în curând, dacă mijloacele financiare îmi vor permite, să dau la iveală un studiu mai amănunțit asupra acestei chestiuni.

Din motivele pe cari le-ați văzut mai sus, cer ca forurile competente să se ocupe mai deaproape, să studieze, a fond, să strângă într'un mănunchiu, toate tratamentele empirice și obstetricale ce se practică în Basarabia, cea mai năcăjită provincie a României mari.

E interesant apoi folclorul medical și ar fi pagubă să nu fie cules la vreme.

Pentru aceste lucrări însă trebuiesc oameni specialiști, trebuiesc necondiționat medicii, cari se cunoască profund stările din Basarabia, mentalitatea norodului, care e foarte sensibil, când e vorba ca un nechemat, un intrus, să se vâre și să scormonească pe babele lecuitoare, la cari țăranul basarabean ține atât de mult, și pe cari babe, el, le apără cât poate de mult și le ascunde de ochii iscoditori.

Dr. Fr. Pop

Rezultatul congresului socolist. — În „Prager Presse“ din 17 Nov. c. se publică rezultatul congresului socolist din vară, care a stors admirația lumii întregi prin proporțiile lui, prin manifestațiile lui programatice și mai ales prin disciplina de fier care a mișcat o masă de peste un milion, după un plan înainte stabilit. Spicuim câteva date din acest raport: La serbările socoliste au luat parte 182,447 de socoliști. În zilele acelea 2085 de trenuri, dintre cari 561 trenuri speciale și 221 trenuri socoliste, au transportat la Praga 1,066,471 de presoaane participante. Stadionul pentru exercițiile socoliste s'a dovedit prea mic de astădată. La aceste exerciții au participat 24,802 bărbați, 17,125 femei, 16,264 juni, 14,076 fete 5,784 elevi, 6,680 eleve și încă 13,495 elevi și eleve de școale medii. Raportul stăruie asupra disciplinei populației din Praga, probată prin faptul că cu toată aglomerația de oameni nici un incident mai de seamă nu s'a semnalat. Gestiunea financiară este următoarea: fondul de organizare strâns înainte 3 milioane 521,520 kor., contribuția socoliștilor participanți (de persoană 20 kor.) 2,781,364 kor., încasările la intrarea în stadion 10,805,720 kor., circa 3 milioane kor. din vânzări de obiecte ocazionale (spre ex., în ultima zi a congresului s'au vândut 4300,000 țigărete speciale și 400 mii țigări speciale). Bilanțul are un plus de aproximativ 6 milioane kor. Raportul se încheie astfel: „Socolimea cehoslovacă și-a făcut datoria și s'a întors apoi la salele de gimnastică și de învățământ“.

CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE

† I. Stănescu-Papa

Când punem revista supt presă vestea morții lui fulgerătoare a copleșit pe toți prietenii și pe nenumărații lui admiratori. Căci cel pe care moartea ni-l-a răpit, print-unul din acele gesturi cari rămân pururea nedeslegate, a fost cel mai iubit artist al fregeidei noastre scene; admirat nu pentru trucuri superficiale cu cari unii actori orbesc ochii mulțimii, cucerindu-și o glorie trecătoare, ci pentru acea desăvârșită împletire cu cele mai tănuite cute sufletești ale personajilor, pe care numai un mare talent o poate avea. De aceea el e poate singurul care a cucerit pe toți dela cei mulți până la puțini raționali ai artei teatrale. Acest talent îl ajută să ridice la artă cele mai neînsemnate roluri ce i-se încredințau; tot ce cădea în mâna lui se sfințește, se ilumina...

Cât de mult a fost el o personalitate se poate dovedi prin faptul că a rămas singurul reprezentant al școlii realiste, dela pășirea lui pe scena noastră. Această concepție realistă a propagat-o cu egal talent atât între colegii lui de scenă, cât și de pe catedra dela conservator. Moartea i-a răpit crud fericirea de a-și vedea urmașii mari; dar i-a lăsat cel puțin mângâierea unui deschizător de drumuri.

Deaceia la catafalcul lui trebuie să-și plece genunchi, în întâiul rând, Ardealul. Pentru că el a venit la el cu dragostea și entuziasmul de a pune pe drumul cel drept începuturile lui artistice.

Odihnească în pace!...

Aduceri aminte

Tot mai dese sunt momentele, când generația de astăzi, care se află la o răspântie de drum în cursul dezvoltării poporului nostru, își întoarce gândul cu recunoștință la înaintașii ce au pus piatra de temelie la o civilizație și o cultură modernă românească. Sunt momentele de reculegere, cari, cu sensul lor simbolic, anunță vremuri de strălucit progres, prin creșterea multiplicată a forțelor inițiale, cu care poporul nostru este înzestrat prin firea lui.

Le însemnăm pe răboj aceste momente, ca pe niște semne ale vremii.

În ziua de 21 Nov. în comuna Dârlos de lângă Mediaș s'a desvelit o placă comemorativă pe casa părinților lui Ilarie Chendi, — casa nașterii și a copilăriei lui. O însemnare, care va străbate vremurile, făcând dovadă despre existența unui ferment viguros de cugetare românească și de acțiune românească, care a fost Ilarie Chendi.

La o săptămână, cu identice sentimente de pioasă comemorare, s'a adunat un alt mănunchiu de Români la Aușeu, în jud. Bihor, pentru a face pomenirea lui Alexandru Roman, fiul acestei comune și exponentul cultural și politic al Românilor din Biharia, cași al Românilor din întreg Ardealul, pe la mijlocul veacului trecut.

Fiecare dintre cei simbolizează o generație.

Roman e expresia unor vremi de revendicării românești pe cale legală, dela săpânie de atunci ai Ardealului, cari confundau dreptul cu bolnăvicioasa lor ambiție de despoți neclintii din starea lor. Și el a întrebuițat toate mijloacele ducătoare la scop, pe cari acea vreme i le putea pune la dispoziție.

Dela el până la generația lui Chendi, — la începutul veacului nostru, — a fost o lungă evoluție, într'un timp relativ scurt. În acest timp Români din Ardeal au epuizat mijloacele pașnice pentru cucerirea dreptății. Să căuta forțarea evoluției prin constrângeri din afară...

Pe Chendi, ca pe atâția alții, Ardealul nu l-a mai încăput. El a trecut atunci hotarul pe pământul liber și acolo a lucrat cu mijloace culturale pentru progresul cultural al românismului integral și prin aceasta a contribuit la plinirea vremii de completă dreptate pentru neamul nostru.

Au triumfat amândoi. Iar noi cei de astăzi, întărind-ne prin întoarcerea cu gândul la fapta lor, vom desăvârși acest triumf și nici o putere din afară nu ne va mai putea sta împotriva.

Deci cât mai multe aduceri aminte de acest fel!

TEATRU

DOMNUL DELA ORA CINCI comedie de M. Hennequin și P. Weber.

Recunoaștem inteligența celor doi autori meșteri pricepuți în ale tehnicii dramatice, cari au putut închipui, cu ajutorul datelor realității, o intrigă atât de complicată, cu întorsături atât de ciudate și de neprevăzute, și, totuși, așa de bine ținute în frâu, încât la sfârșitul ultimului act am putut să plecăm împăcați acasă, pentru că liniștea bancherului Precardan, amenințată pe un moment, s'a restabilit pe deplin, iar bietul romancier La Chambolle și-a văzut visul cu ochii, și încă ce vis!...

Moravuri curențe, la Paris și în orice orăș mare, La fel, în esență, în celelalte orașe, doar în proporții mai modeste și mai puțin spirituale, după nivelul intelectual și dimensiunile topografice ale așezării omenești. Găsești

aici tot ce dorești. Ți-ai format un ideal dintr'o femeie credincioasă? Gândește-te la soția d-lui Precardan, care, la vârsta ei de peste 40 de ani se joacă cu păpușile și nici nu bănuiește aventurile bărbatului ei, pe care-l crede mielușelul lui Dumnezeu. Sau vre-o cucoană dorește un soț model? Să poftască să alege după romancierul amintit, care, căsătorindu-se cu proprietara unui bar din Montmartre, își socotește nevăstică un crin imaculat. Nu, invers! Femeia, care dorește un soț credincios, să aleagă pe bancherul Precardan, iar bărbatul, care caută o soție nevinovată și albă ca petalele crinului, să intre la Ginette bar și să nu mai stee pe gânduri, alegând.

Lumea mare poate fi satisfăcută și de șarja ce se face tipului de literat, întruchipat în romancierul La Chambolle, care pășeste inconștient în baltă, pentru că privirea îi este îmbătătită de visul lui. Cine l-a pus să viseze?!

Despre interpretare vrem să vorbim serios. Mobilitatea de spirit și de gest a d-lui Vasilescu, în rolul lui Precardan; atitudinea degajată și masca reușită, a d-lui Potcoavă, în figura prietenului lui Precardan; seriozitatea măsurată a d-lui Popovici în rolul nevoiașului funcționar de bancă, cinstit după împrejurări; sau, vioiciunea admirabilă, colorată de un răs exuberant, a d-rei Cronwald (Ginette); efortul susținut până la urmă al d-nei Stănescu, în rolul soției lui Precardan; și mișcărilor studiate ale d-nei Rădulescu, în rolul dactilografei seducătoare, — sunt fapte de scenă, cari merită laudă. Dl. Demetrescu-Brăila doar a ținut să potențeze calitățile negative ale lui La Chambolle prin unele scăpări, pe cari le socotim confecționate numai pentru seara premierei.

Acțiunea scenică s'a desfășurat într'un decor potrivit cu un ritm susținut de întregul ansamblu. Meritul a fost al d-lui Stănescu-Papa, directorul de scenă.

TURNUL BULANDRA-MAXIMILIAN

„Negutători de glorie“ de Pagnoul și Nivoix și „Cântecul Dragostei“ de A. Bisson după F. Barklay.

Dintre toate operele de artă drama este cea mai complexă și mai vie oglindă a vieții. Și cum complexă și înfinită în manifestările ei este viața aceeași infinite posibilități de creație le are și drama. În viața omenească sunt însă unele fapte cari sunt determinate de motive adânci, aceleaste peste veacuri, și sunt altele răsărite din nevoile vremii în care se petrec. De aci și distincțiunea fundamentală între operele dramatice de valoare universală și cele cu valoare istorică. Valoarea întâia le trece peste veacuri cu aceeași putere de emotivitate; a doua mișcă adânc în vremea care le-a dat naștere și trec apoi istoricului ca documente sufletești ale epocii. În categoria din urmă intră și „Negutătorii de glorie“.

Rareori am avut ocazia să asistăm la o mai aspră biciuire a moravurilor societății de după războiu ca'n piesa lui Pa-

Săptămâna muzicală

gnol și Nivoix. Și loviturile biciului se simțeau usturătoare și aci ca și în Franța. Pentru că moravurile în cari dădeau, persistă încă și la noi cu aceeași îndărătnicie, ca o rană care se întinde catastrofal, fără de a avea nici mijloacele și nici curajul de-a o arde din rădăcină. „Neguțătorii de glorie“ sunt în întâiul rând politicianii, cari și-au făcut o carieră în exploatarea celor mai sfinte sentimente ale celor mulți și buni. Tipul lor este Berlureau: amoral cinic, pururea pe urmele unei afaceri, care-i aduce prestigiul acela gol cu care se prostește mulțimea, și îi aduce, mai ales, frumoase câștiguri materiale. Acest „negustor“, atât de des în societatea noastră, are insondabile posibilități de argumentare morală a faptelor lui. El cunoaște slăbiciunile celor pe cari îi exploatează și nimic nu-l oprește de a le viola sfintele obiceiuri pe cari se reazimă familia și societatea. Iar pielea obrazului îi este complet atrofiată. Te revolți împotriva-i, îl dai afară din casă și el se reîntoarce cu acelaș zâmbet gudurător pe buze.

Acest tip l-a încarnat desăvârșit d. Talianu. Acea mincinoasă expresie a ochilor atât de departe de zâmbetul care se răsfață pe buze, acea flexibilitate a spinării pe care le găsim atât de des în societatea noastră postbelică, le-am întâlnit la d-sa armonizate într-o rară unitate, dovadă a pătrunderii pe care a avut-o în toate fibrele rolului. D. Maximilian e totdeauna ieșit din comun. Bachelet al d-sale a fost dureros de adevărat. La câte căderi de acestea nu asistăm în fiecare zi. D. Tony Bulandra în Bachelet-tiul a fost de-o vigoare inepuizabilă. Bătrâna d-nei Sturduza-Bulandra a fost imaginea vie a femeii în sufletul căreia sentimentele primează, săpând urme adânci, neșterse. Dealtfel întreg restul ansamblului a contribuit la desăvârșirea reprezentației, convingându-ne încă odată de multul pe care îl poate da un actor la ridicarea unei piese.

A doua reprezentație a trupei Bulandra a adus multe aplauze în primul rând celor doi soți. Și acestea au venit așa de bogate nu atât pentru piesă cât pentru actori, căci piesa în sine a fost inutil încărcată de episoade fără duh. Credem că ceea ce a determinat direcția la alegerea în repertoriu e mai mult senzaționalul ei. Un pictor mare de o delicată structură sufletească, care iubește fără speranță și e, apoi, un definitiv înfrânt al vieții, datorită nenorocitului accident care-i aduce orbirea; o fată prea înaintată în etate ca să poată primi iubirea ce i-o oferă pictorul, care i-o dă însă pe a ei, printr'un gest de supremă jefire de sine, atunci când acesta cade în acel întineric veșnic. Sunt tot atâtea motive cari zguduie, așa cum zguduia odată melodrama. Astăzi mișcă însă prin conținutul sufletesc cu care actorul poate umple gestul larg și gol altădată. Cei doi soți au avut bogate resurse pentru a satisface bogat acest postulat modern. Îndeosebi tabloul IV a fost desfășurat într'un ritm de o rară intensitate interioară.

A fost un gând fericit reînceperea audițiilor de muzică de cameră, vestejite în ultimii ani. Susținute de inteligențe competente, ele își au rostul lor educativ, oferind totodată și câteva clipe de reculegere. Prima audție a fost compusă din Beethoven — o bucată în care se îngemănau o sumă de forțe elementare, tăiate limpede — din Schumann — orchestral și magistral — și din expresivul Dvorak, și executată de vioara rutinată, de „maestru“ a d. Jean Bobescu, de cello-ul comunicativ și cald al d. Fl. Breviman, fiind punctată și strâns armonizată de tehnica de pianista a d-șoarei A. Fotino. Astei a avut un succes neașteptat, dovedit prin aplauzele publicului numeros. Aici ne exprimăm speranța că ciclul muzicii de cameră nu va fi rupt așa brusc, ci se va continua demn.

O altă senzație muzicală a fost basul cantabil Sigismund Zaleski, la Operă. Recomandația „dela Scala“ și-a meritat-o pe deplin. Ne-a arătat cum se joacă și se cântă pe scenele mari: c'o egală intensitate dramatică, dela capăt până la sfârșit; a reabilitat „drama muzicală“ estetică până în cele mai minuțioase momente. Un Scarpia cinic, dar elegant și de salon; un Rigoletto suveran și un Mefisto fin dominant — acestea ar fi calificatiile sumare. Și toate aceste sprijinite pe o voce amplă, cu un registru neobișnuit, bine condusă și caldă, care, e adevărat că se resimte de o uzare oarecare, dar care cucerește încă prin firescu emiterii și prin arta pură ce o însufletește.

CONFERINȚE

M. Botez: Progresul și selecțiunea valorilor umane

A doua conferință a extensiunii, a fost confirmarea din partea unui specialist biolog a punctului de vedere expus în cea dintâi. Concepută în spirit științific, conferința d-lui Botez, a ținut ca, pentru înfăptuirea unui progres al lumii, — contrar obiceiului — să evidențieze necesitatea de armonizare a tuturor științelor și activităților intelectuale. Chiar punctul de plecare al biologiei de mai târziu, a fost luat din domeniul Economiei politice, din teoria lui Malthus asupra populației. Tendința de creștere a societății nu e în proporție cu sporirea mijloacelor de trai. Exprimată în raport matematic, cea dintâi ar prezenta o progresiune geometrică față de progresiunea aritmetică a celei de-a doua. Din această nearmonizare nasc epidemiile, foametea și abținerea de nașteri, cari toate împiedică progresul. De aici apare problema selecțiunii valorilor umane, problemă nerezolvită încă, sau rezolvită numai parțial, unilateral și neindestulitor. Trecută prin Gobineau, Darwin și o mulțime de teoreticieni germani, problema progresului prin selecțiunea valorilor umane, e obiectul biopolitice moderne.

Teoria lui Gobineau, care împarte omenirea în două rase: superioară și inferioară, a fost calduros îmbrățișată și dezvoltată în Germania. Leosebind două tipuri umane: cel dolicocefal (superior) — germanic — și cel brachicefal (inferior), Germanii și-au alimentat setea de dominație și cu biologia, arătând prin teoria tipului răcit, că oamenii superiori: Alexandru cel Mare, Napoleon, etc, au fost de tip germanic, iar viitorul e al rasei dolicocefale, menită să domineze prin însăși structura ei.

Teorii curioase și stranii, ca cea a selecțiunii, pentru reproducere, numai a indivizilor robuști — un fel de tauri ai vieții, — s'au ivit și ele din belșug. După amănunțita cercetare a situației actuale a raselor, din care a răsărit veninul amar al concluziei că lumea modernă degenează din ce în ce, Schalmeyer îndrumă scopul biologiei spre igiena de rasă. Pentru posibilitatea progresului prin crearea unui tip uman de caracter superior, trebuie principii noi de viață. Biopolitica e chemată să le caute și să le aplice, ca astfel să se ajungă la mult doritul om superior. Teoriile biopolitice cu formule mereu și mereu sporite, care se bazează însă numai pe elementul biologic, de sănătate, al vieții umane, nesocotind laturile sufletești, pe lângă că sunt niște utopii ca oricare altele, sunt și insuficiente prin unilateralitatea lor. Viața în complexul ei, nu e numai oase și mușchi. Alături de postulatul de robustitate corporală se găsește și postulatale sufletești. Armonica împletire a trupului cu sufletul, e semnul unei civilizații trainice. De-aceia, la omul superior de mâine, trebuie să conlucreze toate ramurile de superioară activitate umană. Elementului biologic să i-se alature și cel sufletească. Părăsind concepția strâmtă a cutărei sau cutărei teorii unilaterale, pentru crearea societății de mâine care să reprezinte o treaptă mai sus, pe scara evoluției, specialiștii trebuie să-și unească eforturile în armonie și concentric, spre acelaș scop, căci problema prea e complexă și prea e multilaterală să poată fi rezolvită de unul singur.

Emil Isac: Teatrul modern românesc

Ziarul „România Nouă“ din Chișinău, (29 Nov. c.) publică la foileton conferința d-lui Emil Isac despre „Teatrul modern românesc“, ținută la Turda sub auspiciile Secțiunei artistice a „Astrei“ în 21 Noemvrie.

În forma unei „causerii“, cu vervă și spirit, sau ironie caustică, această conferință condensează întreagă problema teatrului românesc. Desemnând în linii spirituale silueta acestei ramuri a Artei, subliniind nota comună, adică fondul propriu, a teatrului vechiu și a celui modern, pentru a lăsa apoi să se vadă progresele de tehnică teatrală realizate în epoca modernă, d. Isac stăruie mai mult asupra dezvoltării teatrului la noi, explicând prin împrejurările sociale micimea acestei linii de evoluție și proiectează apoi pe un plan ideal, cu optimism, viitorul strălucit al

acestui ram cultural la noi, pe temeiul virtuților noastre creatoare.

Din această parte reproducem și noi un fragment și relevăm încă odată optimismul conferențiarului:

„Și chiar pentrucă puterea de impresiune a teatrului modern este covârșitoare, pentru noi, Români, problema teatrului nu este numai un mijloc de speculațiune estetică de strict raționament, ci și o problemă însăși a ființei noastre culturale. România este o țară bogată, — cu multe milioane de Români. România a ajuns în stadiul unei dezvoltări sociale, care trebuie să contrafacă nedreptatea soartei, care nu a admis, ca acest popor să-și termine evoluția. Cu talentul nostru ar trebui azi să avem un Racine, un Molière, un Shakespeare. Nu l-am putut avea, pentrucă evoluția socială este întotdeauna o premisă a evoluției culturale. Cum să fi putut avea noi realizări teatrale ca francezii, englezii și germanii, când în Patria mamă domnea fanariotul, în Transilvania oligarhia trufașă, în Basarabia țarismul și în Bucovina betzirshauptmanul, care pândea, ca acest urmaș direct al rasei latine, să nu poată ocupa rolu de frunte, ce s'a dat celorlalte popoare mici latine: belgienii, portughezii, ori marilor popoare latine: francezii, italienii și spaniolii? Teatrul nostru a fost lupta de conservare a ființei noastre etnice pe care am păstrat-o în întregime, cu toate amenințările soartei și oamenilor potrivnici intereselor noastre.

Și totuși, teatrul românesc, ca realitate artistică a dat dovezi, că suntem și noi un popor, care putem sta alături de celelalte națiuni civilizate. Caragiale al nostru, care a trebuit să aștepte în zadar pe un Gemier recunoscător, a fost plagiat de către André de Lorde, care a „adaptat“ Năpasta lui Caragiale și „adaptarea“ a fost jucată cu un răsănorător succes la Paris. Și critica franceză, care puțin, ori de loc nu a cunoscut geniul lui Caragiale, a trebuit să observe infiriparea teatrului românesc. Agata Bârsescu a cucerit America și Burgteatrul vienez, care era o instituție prin excelență feudală, a închinat lauri, „comediantei“ române. Dela Milo și Pascali până la Agata Bârsescu, Aristizza Romanescu, Nottara, Demetriadi ori Manolescu este aceeași evoluție, ca dela Tudor Vladimirescu până la Kogălniceanu și dela I. C. Brătianu tatăl până la N. Iorga. — Evoluție și iar evoluție“.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

N. Drăganu: George Coșbuc la liceul din Năsăud și raporturile lui cu grănicerii. — Rare au fost, în epoca de după războiu, întoarcerile chibzuite și sănătoase înspre trecutul acestei provincii atât de bogate în fapte erotice, politice și culturale. S'a vorbit mult și mai adesea cu patimă de necesitatea regionalismului nostru, fără să se caute adânc și singura lui justificare în dezvoltarea sufletească a acestei părți de românism. Și dacă s'au făcut adânciri în trecutul ardelenesc, cu acest rost adânc, acestea tot bătrânii le-au făcut. Au făcut-o aceasta d. G. Bogdan-Duică în monumen-

talele d-sale monografii asupra lui Lazar și Bănuț, d. Lupaș cu Șaguna și Iancu, d. Dragomir cu acelaș Craiu al Munților — și atât. **O generație** cu sufletul plin de cântecul simplu, aspru, dar profund eroic, al Ardealului încă nu s'a ridicat. Istoriei ardelenice îi trebuie dragostea unei generații pentru a fi alcătuită în toată amploarea ei. Până atunci să strângem cu sgarcenie ce ne dau, din hărnicia lor, tot bătrânii...

Un bătrân — să ne ierte autorul că-l trecem în altă generație; noi mai așteptăm încă mult dela el — ni-l desgroapă și pe Coșbuc, cea mai de seamă glorie literară pe care a dat-o Ardealul. D. N. Drăganu este un harnic cercetător al literaturii noastre vechi; poate cel mai bun cunoscător al ei. Aceasta nu-l împiedecă de a cerceta, cu aceeaș pasiune și rigoare științifică, și părțile, mai luminate de gând ale celei noi. În primăvară, Năsăudenii au ridicat un bust poetului desprins dintre ei. D. N. Drăganu, ca fost director al liceului lor, a primit să le țină conferința festivă despre viața și legăturile poetului cu locurile în care s'a născut și a copilărit și cu întâia lui școală. Materialul pentru această conferință îl publică în cele 80 de pagini ale acestei broșuri.

Și nu de puțină importanță este acest material. Atât calitativă cât și cantitativă. Din el apare un Coșbuc cu o prodigioasă înfruptare în folclorul local, îndrăgît din copilărie de toate aspectele lui și dornic de a-i desveli frumseța întregii nații. Se mai poate găsi aci un Coșbuc care-și **munca** versul, cu toată marea lui ușurință de a versifica. Precum la Eminescu așa și la el variantele abundă. Un cuvânt nou dă alt relief versului, încălzește ritmul și adâncește, sau, uneori, ridică până la simbol, înțelesul. Și Coșbuc găsește acest cuvânt aproape exclusiv în limba populară. Deaceea se poate spune despre el că este cel mai **românesc** poet al nostru. Eminescu, fără să-și piardă parfumul românesc al forme și mai universal prin fond. Ceeace, de altfel, nu e un păcat. Coșbuc e românesc prin ambele.

D. N. Drăganu arată prin dovezi multiple cum capetele drumurilor bătătorite glorios de poet mai târziu, se găsec aproape toate tănuite în mulțimea aceea de versuri, în parte rămășiță în manuscris, în cea mai mare parte publicate în „Muza someșeană“, almanahul societății de lectură a elevilor dela liceul din Năsăud, al cărei președinte a fost Coșbuc, în „Tribuna“ (mai ales!), „Familia“, „Cărțile Săteanului român“. Incepând din clasele cursului inferior poetul versifică. La 15 ani publică pentru întâia oară. La început sunt bogate urmele lui Alecsandri (uneori și Mureșan) și ale literaturii populare. Reminiscențele din Bardul dela Mircești se găsec în ode, balade și pasteluri; nu numai de idei ci și de limbă. Încă o dovadă de răspândirea lui Alecsandri în Ardeal și de bunul simț al lui Coșbuc, care l-a putut desprinde de sub influența latinistă, pe atunci încă preponderentă. În Ardeal.

Bogată este contribuția d-lui Drăganu la izvoarele de inspirație streină a lui Coșbuc. Predilecția lui pentru clasici, poezii germani, subiectele exotice începe în liceu.

Multe subiecte încrustate definitiv, în forme artistice, în „Balade și Idile“ sau în „Fie de tort“ au mișt de atunci în imaginația poetului, trezite de vre-o lectură prin obscure reviste streine.

Nu fără repercusiuni în producția artistică a poetului e interesul lui pentru trecut, bogat în fapte, al grănicerilor. Gândurile poetului au mers până la alcătuirea unei serii de poezii cu subiecte din acest trecut, cari poate sar fi încheșat într'o epeee. Dar planul a rămas nerealizat. Doar poezia „în spital“ a văzut lumina tiparului.

Astfel, prin bogatele descoperiri de izvoare și sugestii, studiul d-lui N. Drăganu este o valoroasă contribuție la opera care va trata evoluția poetică a lui Coșbuc și care va trebui sa apară din pana vreunui tânăr, întors la Ardealul uitat.

Propilee Literare. — Prin programul ei literar, o continuare a „Flacării“ dinainte de războiu, această revistă aduce în fiecare număr un conținut substanțial, distins și variat. Eclectismul ei este mărturisit în „Cuvânt înainte“ din întâiul număr, pe care cei doi directori — Romulus P. Voinescu și Ion Foti — îl semnează cu franchețea: „Se vor găsi în aceste pagini toate părerile, toate școlile, toate talentele — cu condiția să fie reale și să intereseze.“ Iar cuvântul „eclectic“ definește, nu numai ținuta literară ci și sfera preocupărilor.

Pe lângă partea pur literară, inclusiv traduceri, de preț sunt articolele culturale sau filosofice, cari dau prestigiu revistei înălțând-o la nivelul unei reviste de specialitate. În această categorie socotim contribuția d-lui profesor univ. Șt. Bezdechi, cu eseuri de cultură clasică, în cari savantul cu bogată informație este ajutat de dibaciul stilist cu resurse de artist, cum e cunoscut îndeobște d. Bezdechi. Esseurile dânsului le dorim înmănușiate într'un volum, ca să poată ajunge la îndemâna oricărui om „cult“: ar fi cea mai populară istorie a culturii antice. O identică valoare au studiile bine încheșate ale d-lui P. Sergescu asupra gândirii matematice și a raporturilor cu „viața“ și cu „știința“, cari atrag pe orice intelectual într'o zonă crezută de multe ori polară și, deci, insuportabilă.

Mai relevăm un amănunt: colaborarea M. S. Reginei la această revistă și, nu incidental, la o zi anumită, ci stăruitor. Pe cât știm, e întâia și singura revistă din țară, care și-a asigurat colaborarea Reginei poete.

Cronică mărunță

— D. C. Sudețeanu, docent pe lângă catedra de Sociologie a Universității din Cluj și-a inaugurat în 25 Nov. e. cursul „Sociologia lui Dürkheim“. Lecția d-sale de deschidere va apare în coloanele revistei noastre.

— Ziarele vorbesc de o comandă de armament în Italia în care se cuprinde afară de câteva distrugătoare și un submarin, — întâiul —, și o „navă-mamă“ pentru protecția submarinelor.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMĂNALE

„FLOARE DE SALCĂM“

Lumea pe care seară de seară o strânge teatrul maghiar din Cluj, în sală plină, nu este o lume de aristocrați și intelectuali cu gusturi fine și în ținută de gală. Nici măcar burghezia clasei comercianților și industriașilor nu dă grosul publicului. Trebuie să mergem și mai jos: găsim aici funcționarii mărunți de birouri și prăvălii, servitorime, soldați, popor necăjit care vrea să mai uite grijele zilei, privațiunile de tot soiul ale traiului.

Prin ce mister atrage d. Ioanovici această lume? Un excelent om de teatru este d-sa. Știe ghici simțământul popular, este un bun psiholog, un eminent om de afaceri. Întâiu de toate d-sa se razimă pe mulțime. Ea îi susține teatrul, opereta și opera, cu banul mărunț. Dar îi dă în schimb un program foarte potrivit, care civilizează suletele și le învață să se entuziasmeze de orice suflu de generozitate.

Am asistat la opereta „Floare de salcăm“ și mi s'au întărit impresiile ce le-am avut la vreo alte zece opere ungurești în același teatru: se face o admirabilă școală culturală și artistică cu masele.

O mare școală liberă este teatrul d-lui Ioanovici, școală care nouă ne lipsește aici în Cluj.

Noi ne flagelăm prin sforțări extraordinare, ca să dăm publicului ultima noutate apuseană, uneori peste puterile de interpretare ale artiștilor, de cele mai multeori peste puterea de înțelegere a publicului puțin din sală. La teatru și opera noastră nu pot merge decât omul bogat și — studentul care intră gratis sau aproape gratis. Alt strat social nu îngroașe rândurile spectatorilor. Nici o piesă, nici o operă nu rezistă pe afix. Suntem excesiv de pretențioși și suferim de un exces de intelectualism.

Pe deasupra nu s'a gândit nimeni la nevoia operetei cu intrare modestă: ce subjețe gusturile și răspândește lustruiala mai repede decât teatrul de operetă?

Ce se face în Cluj, sau într'alt oraș pentru mulțimea românească din ce în ce mai numeroasă, care-și caută aici așezarea legându-și existența de începuturile întreprinderilor românești? Nu se crede de cuviință a face vre-un efort de secundare a orășenizării sătenilor în domeniul cultural și artistic? Pe-ai noștri ni-i lăsăm orfan de orice distracție nobilă și reconfortantă? Nu le dăm teatru pe înțelesul lor, nici alte reprezentări muzicale?

În „Floarea de salcăm“ abundă melodiile populare vechi ungurești și ai crede banalizate, cunoscute de mult de orice om de rând; pe deasupra ele nu sunt cântate de celebrități, ci de niște artiști de operetă neobligați să fie capabili a da concerte, — dar opereta place foarte mult mulțimei, ba chiar intelectualilor veseli că pot să petreacă la sunetul muzicii populare.

Nu mă mir de succes, căci este bine meritat.

Horia Trandafir

Conținutul concordatului. — Ziarul „Unirea“ din Blaj care crede că viitorul concordat va conține următoarele puncte esențiale:

1. Cultul catolic și exercițiul lui se bucură de cea mai deplină libertate pe întreg teritoriul României.

2. Acestui cult i-se recunoaște din partea statului personalitatea juridică.

3. Organizația bisericii catolice se va împărți după rit grec, latin și armean. Provincia de ritul grec cu sediul mitropolitan la Blaj va avea următoarele episcopii sufragane: a Orăzii, Clujului, Lugojului și a ținuturilor nordice, cu sediul la Baia-mare ori Sighet. Provincia de rit latin va sta din mitropolia dela București cu următoarele episcopii sufragane: Iași, Alba-Iulia, Timișoara și Satu Mare (care va fi unită cu cea din Oradea).

4. Numirea demnitărilor bisericesti este de atribuția Sf. Scaun, care nu poate însă numi decât cetățeni români, a căror atitudine să nu fie excepționată din partea guvernului pe motive de stat. La intrarea în scaun episcopii au să depună în mâinile regelui jurământul de fidelitate.

5. Biserica are deplin drept de proprietate, nu poate însă plasa averea sa în deșize străine. Se va crea un mare fond religios.

6. Fiecare eparhie își va avea Seminarul și școala sa teologică, supusă exclusiv episcopului. În teologie va fi obligator studiul limbii române. La universitatea din București se va înființa o facultate de teologie catolică.

7. Biserica are dreptul să înființeze școli primare și secundare, precum și școli normale, asupra cărora statul nu va avea decât dreptul de control.

*

Românii din Iugoslavia. — O conferință româno-iugoslavă are loc în Timișoara pentru a desbate regimul școlar și al cultelor pentru românii din Iugoslavia. Din comisia mixtă fac parte d-nii Silviu Dragomir, Gh. Dobrin, Cezar Papacostea, Gh. Murnu, P. Ionescu și Papiniu, deci reprezentanți fericit aleși. Astăzi nu mai rămâne decât calea compromisurilor pentru a se da posibilitatea desvoltării culturale și bisericesti pentru românii de peste frontieră însă din ce în ce mai insistenț trebuie să se ceară și libertatea politică în sensul asigurării drepturilor naționale de reprezentare în viața de stat. Pe temeuri inteligente de reciprocitate s'ar putea realiza și aceasta.

*

Noua lege a chiriiilor. — Nici unul din proiectele de lege nu a fost acceptat cu o mai mare înfrigurare ca actualul proiect al legii chiriiilor, ce urmează a se prezenta corporilor legiuitoare chiar în cursul sesiunii actuale. O problemă, pe cât de delicată, pe atât de complexă în țesătura de interese ce o compun. Toate guvernele ce s'au perindat la cârma țării dela războiu

până în prezent au fost perfect conștiente de greaua rezolvire a acestei probleme, și deri au târâgănat până în timpul de față, când rezolvirea ei într'un fel, se impune în mod imperios. Prolungirea vechii stări de lucruri era o anomalie, care alimenta o continuă tensiune între beligeranți: proprietari și chiriași. Privită un față problema cu ochii obiectivității sincere, dreptate era și de-o parte și de-alta. Cum isvoia această dreptate pentru ambele tabere de-odată, e un fenomen nou și caracteristic, pe care toți interesații ce tratau problema, îl evitau fie din inconștiență, fie din rea credință. Și fenomenul e destul de clar. Problema se desbate între două tabere; una, posedă ca proprietate imobile de închiriat, iar alta, trebuie să poseadă mijloacele bănești pentru a închiria. Dar în claritatea acestui proces de schimb, intervine un factor nou și firese, diferența de clasă sau mai clar zis, diferența de mijloace materiale și de-o parte și de-alta. În mod necontestabil, există proprietari bogați și proprietari săraci, după cum de-asemeni există și chiriași bogați și chiriași săraci. Cele două tabere și-au fixat în mod logic interesele lor față de problema în sine, dar în același timp mai există și două interese antagoniste în sânul aceleiași tabere, și de aici derivă întreaga greutate a rezolvirii în mod echitabil a problemei chiriiilor. Sunt proprietari de edificii mari, ale căror venituri sunt un adaos la o viață de belșug, pe când în același timp, sunt proprietari mici, al căror venit e stăns legat de ultima coajă de pâine. Aceasta o numim noi antagonism. Apoi, sunt chiriași ce pot plăti chirii oricât de fabuloase, pe când, sunt nenorociți, ce trebuie să rabde de foame ca să-și plătească chiria. Și această dilemă reală și dureoasă, nu a fost deslegată cătuși de puțin în actualul proiect de lege.

REDAȚIONALE. — Domnii publiciști cari vor să colaboreze la numărul nostru de Crăciun sunt rugați a ne pune la îndemână manuscrisele până cel mai târziu în ziua de 16 Decembrie, pentru a putea reține spațiul necesar.

Numărul nostru de sărbători va apărea în pagini înmulțite și cu sumarul complet al anului 1926.

Pentru acel număr P. S. Sa episcopul Orăziei Mari Roman Ciorogariu ni-a scris un articol despre „Unirea personală“.

— Colaboratorul nostru d. Aurel Buteanu și-a dat doctoratul în drept. Bine fac ziaristii, într'o vreme de cumplită criză a tiparului românesc în Ardeal, că-și iau titluri cari îi pot ajuta să-și mențină independența chiar în ziaristică.

— În numărul viitor vom publica un articol asupra rolului atașărilor de presă de d. Ion Băilă.

CRONICA ECONOMICA

Averea Națională a Statelor Unite. — „Bureau of Census“ și „Federal Trade Commission“ au întreprins în mod simultan investigații referitoare la averea națională a Statelor Unite pe anul 1922.

Averea națională este evaluată de către Bureau of Census la 321 miliarde dolari, ceea ce corespunde la o majorare de 72 la sută față de 1912. Cifrele publicate de către Federal Trade Commission sunt însă și mai urcate: 352 miliarde dolari. Averea națională a Statelor Unite e compusă în felul următor: 230 miliarde dolari fac realitățile, iar 123 miliarde dolari proprietățile mobiliare și alte bunuri.

În raport se ajunge la concluzia, că îmbogățirea aceasta a Statelor Unite e numai aparentă; dacă se ține cont de diminuarea puterii de cumpărare a dolarului, urcarea averei naționale dela 1912 până la 1922 nu e de 72 la sută, ci numai de 16 la sută. De altfel se constată, că în aceeași proporție s'a urcat și populația americană.

Problema combustibilului lichid. — Ca o urmare a comunicatului senzațional dat de „Federal Oil Conservation Board“, zicând că în zece ani se vor epuiza cu desăvârșire în America sursele actuale de petrol, se discută măsurile, ce ar fi de luat pentru regularea producției. Lumea de peste Ocean foarte îngrijorată de constatările acestea se preocupă cu ideea de a pune producția petrolului sub controlul statului.

Prevederile asociației „Federal Oil Conservation Board“ par a se confirma și prin cifrele statistice ale producției, cari ne indică o continuă scădere.

Față de diminuarea producției de petrol a Americii, România înregistrează progrese impunătoare. Noi am depășit încă în anul trecut cifra de înainte de războiu. Astfel în 1913 producția noastră totală a fost de 1.885.225 tone; în 1919 a fost, în urma devastărilor războiului în regiunile petrolifere, numai 920.437 tone, apoi din 1920, când a atins deja cifra de 1.037.048 tone, producția noastră petroliferă este într-o creștere continuă. În 1921 a fost de 1.163.242 tone; în 1922 de 1.365.765 tone; în 1923 de 1.515.637 tone; în 1924 de 1.851.231 tone, iar în 1925 de 2.313.500 tone.

Aprovizionarea cu combustibil lichid prezintă și pentru Franța o problemă foarte importantă, fiind Franța una dintre cele mai sărace țări în zăcăminte petrolifere, așa că necesitățile sale trebuie acoperite în întregime prin importul petrolului străin. Pentru a asigura o satisfacere cât se poate de regulată a necesităților sale, s'a creiat în Franța de curând un trust sub numirea „Pétroles d'Orient“, care este interesat la dezvoltarea industriei române de petrol. Această societate, ca și „Holding Company“, deține în portofoliul ei majoritatea acțiunilor a două întreprinderi petrolifere din țara noastră, pe cari le și controlează, nepunând participa, în urma legii minelor, în mod direct la producția petroliferă dela noi.

Dr. Traian Nichiciu

IV. ADMINISTRAȚIA

Art. 13. Organele de direcție, administrație și control sunt:

- a) Adunarea generală a membrilor;
- b) Comitetul de direcție;
- c) Comisia censorilor.

Art. 14. Adunarea generală a membrilor asociației poate fi convocată în sesiune ordinară și în sesiune extraordinară.

Adunarea generală are loc, în sesiune ordinară, odată în fiecare an, în ziua de 1 Decembrie, într'un oraș ales și comunicat din timp de comitetul de direcție.

În sesiune extraordinară, adunarea generală poate fi convocată ori de câte ori va fi trebuință, de către comitetul de direcție din proprie inițiativă, sau la cererea scrisă și motivată a cel puțin o cincime din numărul asociaților.

Art. 15. Atribuțiile adunării generale sunt:

- a) să discute activitatea și gestiunea comitetului de direcție expuse în darea de seamă anuală;
- b) să aprobe sau să respingă raportul comisiunii de cenzori;
- c) să aprobe bugetul anual întocmit de comitetul de direcție;
- d) să judece apelurile contra excluderii de membri;
- e) să aleagă pe trei ani comitetul de direcție și pe câte un an comisia de cenzori;
- f) să modifice statutele asociației;
- g) să găsească noi căi și mijloace pentru atingerea scopurilor asociației;
- h) să hotărască înființări de întreprinderi economice care să sprijine activitatea socială a asociației;
- i) să stabilească taxele și cotizațiile percepute de asociație;
- j) să îndeplinească actele care nu sunt date în atribuția comitetului de direcție sau comisiei de cenzori.

Art. 16. Hotărârile Adunărilor generale se iau cu majoritate de voturi, afară de atribuțiunea de modificare a Statutelor, care nu se poate face decât cu majoritatea de 2/3 a membrilor asociației.

Adunările generale sunt constituite când sunt prezenți majoritatea membrilor asociației. Dacă la întâia convocare nu e realizată această condiție, adunarea generală ține ședința fără altă convocare peste o săptămână, când ea poate lua hotărâri valabile cu majoritatea absolută a membrilor prezenți. Votul în adunări e personal. Biroul adunărilor va fi format din biroul asociației, căruia i se mai adaugă trei membri aleși de adunare.

Art. 17. Comitetul de direcție se compune dintr'un președinte, trei vicepreședinți, un secretar general, un administrator general, un casier și patru membri, președinții secțiilor culturale, economice, sociale și minoritare, ale asociației.

Pentru primii trei ani toți membrii direcțiunii sunt aleși de adunarea generală de constituire. În viitor, președintele, vice-președinții, secretarul, administratorul, casierul sunt aleși de adunarea generală și cei patru membri care completează comitetul, de drept președinții secțiilor asociației.

Art. 18. Atribuțiile comitetului de direcție sunt:

- a) să aducă la îndeplinire hotărârile Adunărilor generale;
- b) să vegheze la precisa aplicare a Statutelor și la îndeplinirea scopurilor asociației;
- c) să întocmească anual bugetul, bilanțul și darea de seamă a activității asociației;
- d) să alcătuiască programul de lucru al asociației, să dea de lucru comisiunilor și mandate de studii membrilor specialiști, să urmărească aducerea la îndeplinire a dispozițiilor sale;
- e) să hotărască editarea de publicații;
- f) să administreze averea asociației și să hotărască atribuțiile administratorului general;
- g) să fie legătura cu filialele asociației și cu alte societăți cu scop similar cu al asociației;
- h) să se adune în ședințele plenare ordinare odată pe lună.

Art. 19. Membrii comitetului de direcție sunt aleși pentru o perioadă de trei ani. După expirarea acestei perioade ei pot fi realeși.

În caz de vacanță comitetul de direcție se completează prin cooptare sub rezerva aprobării adunării generale ordinare celei mai apropiate. Mandatul membrilor cooptați ține până la expirarea mandatului întregului comitet.

Art. 20. Președintele împreună cu secretarul general reprezintă persoana juridică a acestei asociații. Ei împreună reprezintă biroul asociației.

Art. 21. Comisiunea censorilor se compune din trei membri aleși de adunarea generală ordinară pe timp de un an.

În caz de vacanță Comisiunea se completează prin cooptare.

Art. 22. Atribuțiile comisiei de cenzori sunt:

- a) să controleze trimestrial gestiunea asociației;
- b) să facă verificarea casei și controlul scripturilor inopinat când va crede de cuviință;
- c) să verifice bilanțul și darea de seamă întocmită de comitetul de direcție;
- d) să întocmească raportul anual către adunarea generală ordinară.

Art. 23. Hotărârile comisiei de cenzori sunt luate cu unanimitate.

Adresa abonamentului

Art. 24. Bilanțul și darea de seamă anuală se publică în fiecare an, în revista Societatea de Măine“.

Art. 25. Absentarea, nemotivată, de trei ori consecutiv dela ședințele comitetului de direcție, sau comisiei cenzorilor, implică retragerea membrului din comitete sau comisie. Absența o constată prin proces verbal președintele asociației și invită comitetul și comisiunea să se completeze prin cooptare.

V. ORGANIZAREA

Art. 26. Membrii asociației sunt grupați după voința lor, în următoarele pentru secțiuni: secțiunea culturală, secțiunea economică, secțiunea socială și secțiunea minoritară.

Adunarea generală poate spori numărul acestor secțiuni. Pentru organizarea mai bună a lucrului, secțiunile se vor putea divide, cu dela sine inițiativă în subcomisiuni. Aceste subcomisiuni însă vor lucra în chip unitar în sânul secțiunii respective.

Un membru al asociației poate face parte cel mult din două secțiuni.

Art. 27. Secțiunile își aleg din sânul lor un președinte și un secretar.

Președintele este de drept reprezentantul secțiunii în comitetul de direcție. El împreună cu secretarul aduce la îndeplinire hotărârile de studii ale comitetului de direcție, și organizează lucrul în sânul secțiunii.

Art. 28. Un număr de cel puțin 20 membri dintr'o localitate sau regiune pot alcătui o filială a asociației.

În caz de constituire, filiala este condusă de un președinte, un secretar și un administrator, aleși de adunarea generală a sucursalei pe timp de trei ani.

Filiarele nu se divid în secțiuni, ele lucrează în directă legătură cu centrul și execută în primul rând programul care li-se fixează de comitetul de direcție al asociației.

Președinții de filiale au datoria să asiste într'un an la cel puțin două ședințe ale comitetului de direcție, pentru a se creia între toți membrii și colaboratorii asociației un spirit unitar de vedere.

Filiarele prin birourul lor sunt obligate să înainteze în fiecare an la 1 Noiembrie o dare de seamă asupra activității lor, pentru a se putea lua în considerație la darea de seamă anuală a comitetului ce urmează să fie prezentată adunărilor generale ordinare.

Pentru organizarea lucrului filialele au libertatea de inițiativă. Tot astfel în ce privește fondul lor personal. Fondul filialelor nu poate fi niciodată alimentat de taxele și cotizațiile statutare, care alimentează fondul general al asociației.

Art. 29. Pentru organizarea lucrului în asociație, comitetul de direcție este dator să elaboreze un regulament interior.

VI. AVEREA ASOCIAȚIEI

Art. 30. Fondul asociației se alimentează din următoarele izvoare:

- depunerile membrilor fondatori;
- cotizațiile membrilor activi;
- vânzarea publicațiilor editate de asociație;
- donățiuni;
- subvenții;
- taxe hotărâte de adunarea generală;
- alte venituri.

Art. 31. Fondul asociației este un fond social, asupra căruia membrii nu au un drept individual.

VII. DISPOZIȚII FINALE

Art. 32. Asociația va folosi toate mijloacele licite pentru mersul cât mai bun al ei și reușita scopurilor ei.

După posibilități, asociația va onora lucrările luate în editură de ea; va ajuta materialmente pe acei însărcinați cu executarea de anchete și monografii;

va institui premii pentru cele mai bune lucrări cu subiect fixat;

va înlesni membrilor săi publicarea de lucrări de specialitate, ce nu pot fi luate în editură.

Art. 33. În cazul când numărul membrilor asociației scad sub 20 inși, asociația se dizolvă, iar fondurile ei se atribuie Institutului Social Român.

Magazin de candelabre
pentru Ardeal S. A.

Cluj, Calea Regele Ferdinand II

Mare depozit de lămpi
și material electric!!

Vânzare en-gros și en-detail

„ASTRA“

Prima Fabrică Ro-
mână de Vagoane
și Motoare S. A.

Orice tel de vagoane de marfă, de persoane și de lux, vagoane cisterne pentru petrol, benzină, uleiuri, alcool, acid sulfuric etc. Vagoane pentru căi ferate industriale, forestiere, miniere, decauville etc. Piese pentru vagoane normale și vagoane-cisterne. Construcțiuni în fier. Stâlpi și suportți nituiți. Piese forjate de mașini. Poduri și construcțiuni statice. Piese turnate din fontă și bronz. Zdrobitoare de cânepă.

Pentru oferte a se adresa:
Direcțiunii uzinelor din Arad

sau

Reprezentanței Generale S. A. R.
de Investițiuni și Furnituri

București, str. Paris
No. 4 bis Et. III.